

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

A. M. MΘ11021

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ασδεράκη Φωτεινή

Πειραιάς 2014

*«Ο πολιτισμός
είναι το σύνολο των
ονείρων και των έργων
που συμβάλλουν στην
πλήρη πραγμάτωση του
ανθρώπου. Ο πολιτισμός
απαιτεί ένα παράδοξο
σύμφωνο: να αποτελέσει η
πολυμορφία την αρχή της
ενότητας· να τονιστούν οι
διαφορές όχι για να
προκύψουν διαιρέσεις,
αλλά για να εμπλουτιστεί ο
πολιτισμός ακόμα
περισσότερο. Η Ευρώπη
υφίσταται ως πολιτισμός ή
δεν υφίσταται καθόλου.» –
Ντενί ντε Ρουζμόν*

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία είναι εξ' ολοκλήρου δικό μου έργο και κανένα μέρος της δεν είναι αντιγραμμένο από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, μετάφραση από ξενόγλωσσες πηγές και αναπαραγωγή από εργασίες άλλων ερευνητών ή φοιτητών. Όπου έχω βασιστεί σε ιδέες ή κείμενα άλλων, έχω προσπαθήσει με όλες μου τις δυνάμεις να το προσδιορίσω σαφώς μέσα από την καλή χρήση αναφορών ακολουθώντας την ακαδημαϊκή δεοντολογία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	7
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	8
ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	9
Η ΕΠΙΛΟΓΗ τΗΣ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	9
Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	10
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	11
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	11
Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	14
ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	15
1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	16
ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	17
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ	19
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ.....	19
ΑΥΣΤΡΙΑ	20
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	21
ΓΑΛΛΙΑ.....	21
ΓΕΡΜΑΝΙΑ.....	23
ΗΠΑ	23
ΚΑΝΑΔΑΣ.....	24
ΚΙΝΑ.....	25

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	26
2. ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ – ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	28
ΔΥΟ ΣΧΟΛΕΣ ΣΚΕΨΗΣ: ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ – (ΝΕΟ)ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ.....	29
ΙΣΧΥΣ.....	30
ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ.....	32
Συζήτηση περί Ηπιας Ισχύος:.....	35
Ασάφεια.....	35
Πηγές Ηπιας Ισχύος.....	36
Ποιος ασκεί ήπια ισχύ;.....	37
Ρόλος, εύρος και εφαρμογή.....	38
Τα πρόσωπα της ισχύος.....	39
Σε ποια σχολή ανήκει;.....	40
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΗΠΙΑ ΙΣΧΥ ΜΕΣΩ της	
ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ.....	41
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ.....	42
ΑΥΣΤΡΙΑ.....	43
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ.....	43
ΓΑΛΛΙΑ.....	44
ΓΕΡΜΑΝΙΑ.....	45
ΗΠΑ.....	45
ΚΑΝΑΔΑΣ.....	48
ΚΙΝΑ.....	49
ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	50
3. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	51
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΝΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ	
ΓΙΓΑΝΤΑΣ;.....	52
ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	53
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	53
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	54
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	55

ΠΩΣ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΗΣ.....	57
4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	60
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	61
Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	64
ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	64
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΣΤΗΝ Ε.Ε.....	66
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ Ε.Ε.	74
ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ	75
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	76
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ	77
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, ΤΟΥ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ	79
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ.	80
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	81
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	82
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ: ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ ΤΩΡΑ;	83
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	85
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87
Κεφάλαιο 1°	87
Κεφάλαιο 2°	88
Κεφάλαιο 3°	89
Κεφάλαιο 4°	90
Κεφάλαιο 5°	90
ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ	91

Κεφάλαιο 1°	91
Κεφάλαιο 2°	92
Κεφάλαιο 3°	93
Κεφάλαιο 4°	94
Κεφάλαιο 5°	96

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έφερε μεγάλες αλλαγές στο διεθνές σύστημα και στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα από τα καίρια ζητήματα που επανέκαμψαν στην ευρωπαϊκή πολιτική τα τελευταία χρόνια, είναι αυτό του πολιτισμού και ειδικότερα της τέχνης. Ο ρόλος των τομέων αυτών αναβαθμίζεται στην άσκηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής διπλωματίας, η οποία αποτελεί με τη σειρά της και το μέσο άσκησης της ήπιας ισχύος της Ένωσης. Οι Ευρωπαίοι ιθύνοντες αλλά και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών έχουν θεσμοθετήσει τον πολιτισμό ως έναν από τους πυλώνες άσκησης της εξωτερικής πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθούν να αξιοποιήσουν τα πολιτισμικά στοιχεία που θα λειτουργήσουν επικουρικά στη βελτίωση της εικόνας τους, αλλά και στην αύξηση της επιρροής τους στο διεθνές σύστημα.

Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του ρόλου που παίζουν η τέχνη και ο πολιτισμός στην πορεία και στο χαρακτήρα της Ε.Ε. Επίσης εξετάζονται η τέχνη και ο πολιτισμός ως πηγές άσκησης ήπιας ισχύος. Εξετάζονται, ακόμα, τα προγράμματα και οι στρατηγικές που σχετίζονται με αυτούς τους τομείς, και το κατά πόσο αποτελούν βοηθητικά εργαλεία άσκησης της πολιτιστικής πολιτικής και κατ' επέκταση της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση

της θέσης της στο διεθνές σύστημα. Παρατηρώντας τις πολιτικές της Ε.Ε που συνδέονται με τους τομείς του πολιτισμού και της τέχνης, βλέπουμε πως ο ρόλος τους προσπαθεί τα τελευταία χρόνια να ενισχυθεί. Το γεγονός αυτό καθιστά το θέμα της παρούσας εργασίας επίκαιρο και σημαντικό.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Το βασικό πρόβλημα που εξετάζει η παρούσα έρευνα αποτελείται από τα εξής μέρη:

Πρώτον, την αντιμετώπιση του ρόλου του πολιτισμού και της πολιτιστικής διπλωματίας ως δευτερεύουσας σημασίας, με αποτέλεσμα τη μειωμένη αξιοποίησή τους για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εξωτερική πολιτική;

Δεύτερον, την καχύποπτη διάθεση με την οποία αντιμετωπίζεται ο ρόλος της ήπιας ισχύος στις διεθνείς σχέσεις με την αιτιολογία ότι αυτό που μετράει τελικά είναι η στυγνή ισορροπία δυνάμεων.

Τρίτον, τον ίδιο το χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος παραμένει κατά βάση οικονομικός, και τι θέση μπορεί να έχει ο πολιτισμός και η ήπια ισχύς, γενικότερα, μέσα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον.

Τέλος, την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής πολιτικής για τον πολιτισμό και την ανάγκη περαιτέρω εξέλιξής της για την προώθηση της εικόνας της παγκοσμίως.

Για την επίλυση των παραπάνω πτυχών του προβλήματος, η παρούσα έρευνα εκπονήθηκε με σκοπό να απαντήσει σε ένα ερώτημα επίκαιρο, για το οποίο δεν έχει πραγματοποιηθεί σε βάθος έρευνα μέχρι σήμερα: Ποιος είναι ο ρόλος της τέχνης και του πολιτισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως εργαλεία άσκησης της ήπιας ισχύος της;

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Εξαιτίας της ελλιπούς προηγούμενης διερεύνησης σχετικά με την απάντηση του παραπάνω ερωτήματος και της περιορισμένης βιβλιογραφίας που αναφέρεται διάσπαρτα στο θέμα, η εργασία αυτή αναζητεί στοιχεία από τους τρεις σχετικούς τομείς των ανθρωπιστικών σπουδών: τις διεθνείς και ευρωπαϊκές σχέσεις, τις πολιτισμικές σπουδές και την ιστορία της τέχνης και των πολιτισμών. Στηρίζεται επομένως σε θεωρίες των τριών παραπάνω επιστημών όπως είναι η θεωρία της ήπιας ισχύος, η πολιτιστική διπλωματία και το ζήτημα περί οντότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Η επιλογή της χρονικής περιόδου 1990-2014, με κάποιες απαραίτητες ιστορικές αναδρομές και με μια προτίμηση να επικεντρωθούμε στις σημερινές εξελίξεις, ικανοποιεί δύο βασικούς στόχους: Πρώτον, να δούμε την πορεία και το ρόλο της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολιτικής από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ μέχρι σήμερα. Δεύτερον, να εξετάσουμε την έννοια της ήπιας ισχύος από τη στιγμή που την εισήγαγε ο Nye, το 1990, έως και σήμερα που έχει παγιωθεί πλέον ως μια βασική έννοια της θεωρίας των διεθνών σχέσεων.

Συγχρόνως, η χρονική περίοδος οριοθετείται με βάση της λήξη της διάρκειας ενός διεθνούς διπολικού συστήματος (τέλος Ψυχρού πολέμου) και την αρχή ενός νέου,

πολυπολικού συστήματος μέσα στο οποίο και η Ευρωπαϊκή Ένωση φιλοδοξεί να παίξει ένα πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Η επιλογή των συγκεκριμένων κρατών ως παραδείγματα άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας και ήπιας ισχύος δεν είναι τυχαία. Τα κράτη αυτά ασκούν πολιτιστική διπλωματία και ήπια ισχύ με συντονισμένο τρόπο, συγκροτημένη υποδομή, φορείς και χρηματοδότηση.

Οι Αυστραλοί επενδύουν ιδιαίτερα στην εικόνα τους και αυτό φάνηκε και στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σύδνεϋ το 2000. Η Αυστρία είναι πρώτη στην Ευρώπη ως προς τις δαπάνες για τον πολιτισμό. Η Μ. Βρετανία ήρθε πρώτη παγκοσμίως όσον αφορά την ήπια ισχύ της, το 2012, με τη Γερμανία να καταλαμβάνει την ίδια θέση το 2013, σύμφωνα με την έρευνα για την ήπια ισχύ του περιοδικού Monocle. Η Γαλλία, επίσης, αποτελεί σημαντικό παράδειγμα χώρας που αξιοποιεί τους τομείς της τέχνης και του πολιτισμού, καθώς ξοδεύει περίπου ένα δισεκατομμύριο δολάρια το χρόνο για τη διάδοση του πολιτισμού της. Οι ΗΠΑ αποτελούν πόλο έλξης παγκοσμίως λόγω του Χόλλυγουντ και του αμερικανικού τρόπου ζωής ενώ ο Καναδάς χτίζει συντονισμένα μια ελκυστική εικόνα και προωθεί την ήπια ισχύ του στο εξωτερικό. Τέλος, οι Κινέζοι χρησιμοποιούν την ήπια ισχύ τους ως μέσο άσκησης της υψηλής στρατηγικής τους.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Αυτό που πρέπει, κατ' αρχάς, να τονιστεί, είναι ότι η εργασία αυτή προσπαθεί να καλύψει το κενό που υπάρχει στη βιβλιογραφία το οποίο σχετίζεται με το ρόλο που παίζουν στην Ευρωπαϊκή ένωση η τέχνη και ο πολιτισμός ως εργαλεία άσκησης ήπιας ισχύος. Στη βιβλιογραφία συναντούμε βιβλία που μιλούν: πρώτον, για την πολιτιστική διπλωματία και το ρόλο της στις διεθνείς σχέσεις, δεύτερον, για την ιστορία της τέχνης και του πολιτισμού, τρίτον, για την έννοια της ισχύος και της ήπιας ισχύος ειδικότερα ως έννοια των διεθνών σχέσεων με κύριο εκφραστή τον Nye, τέταρτον, για την Ευρωπαϊκή Ένωση, την πορεία και το χαρακτήρα της, και πέμπτον, για την πορεία της πολιτιστικής πολιτικής της Ε.Ε. Μέσα από αυτή τη βιβλιογραφία αντλήσαμε τα στοιχεία που θεωρήσαμε χρήσιμα για να απαντηθεί το ερώτημα της εργασίας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ξεκινώντας από τις πιο εξειδικευμένες μελέτες που αφορούν στο αντικείμενο της πολιτιστικής διπλωματίας, η αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή της Ζωής Κοσμίδου, «*Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*» (Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000), αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια στον ελληνικό ακαδημαϊκό χώρο να προσεγγιστεί η πολιτιστική διπλωματία ως πρακτική των διεθνών σχέσεων. Η συγγραφέας εστιάζει, κυρίως, στις πρακτικές άσκησης της πολιτιστικής διπλωματίας, αξιοποιώντας τα δεδομένα πρωτογενούς έρευνας που διεξήγαγε η ίδια στα Μορφωτικά Τμήματα πρεσβειών χωρών που ασκούν συστηματικά πολιτιστική διπλωματία. Η μελέτη παρέχει σημαντικές πληροφορίες και αριθμητικά δεδομένα που είναι δύσκολο να εξευρεθούν από άλλες πηγές.

Ένα δεύτερο βιβλίο που ασχολείται με το αντικείμενο της πολιτιστικής διπλωματίας και που φάνηκε αρκετά χρήσιμο για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας

είναι της Ελένης Τζουμάκα, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές» (Σιδέρης, Αθήνα, 2005). Η συγκεκριμένη μελέτη προσεγγίζει την πολιτιστική διπλωματία ως κλάδο των Διεθνών Σχέσεων. Η όλη διαπραγμάτευση του θέματος, η προσπάθεια σύνδεσης θεωρητικών ζητημάτων με την παρουσίαση των διεθνών θεσμών και της δράσης τους και η προσπάθεια χάραξης κάποιων μελλοντικών στόχων, μας βοήθησαν να αποκτήσουμε μια σφαιρική αντίληψη των ζητημάτων που άπτονται του συγκεκριμένου αντικειμένου.

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή πορεία της τέχνης και του πολιτισμού, το βιβλίο της Jacqueline Russ, «Η περιπέτεια της ευρωπαϊκής σκέψης», (επιμ.-μτφρ. Κατσιμάτης Κυριάκος, Τυπωθήτω, Αθήνα, 2005) περιγράφει την πνευματική ιστορία της Ευρώπης.

Ένα άλλο βιβλίο που ασχολείται με αυτό το πεδίο έρευνας είναι του Eric Hobsbawm, «Θρυμματισμένοι καιροί. Κουλτούρα και Κοινωνία στον 20^ο αιώνα», (Θεμέλιο, Αθήνα, 2013). Ο Eric Hobsbawm, που γεννήθηκε πριν σχεδόν έναν αιώνα και, βρέθηκε στην τέλεια θέση ώστε να παρατηρήσει την επερχόμενη εποχή μιας τεράστιας κοινωνικής και καλλιτεχνικής αλλαγής. Περιγράφει την πορεία της τέχνης του 20ου αιώνα, όπου η αστική κουλτούρα του fin de siècle ερχόταν αντιμέτωπη με πολλά νέα κινήματα και ιδεολογίες.

Για να εξηγήσουμε την έννοια της ισχύος χρησιμοποιήσαμε βιβλία συγγραφέων που ανήκουν στη ρεαλιστική σχολή σκέψης. Τα βιβλία αυτά είναι: το βιβλίο του Kenneth Waltz, «*Theory of International Politics*» (McGraw-Hill, Νέα Υόρκη, 1979), το βιβλίο του Hans J. Morgenthau, «*Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*», (McGraw-Hill, Νέα Υόρκη, 1985), το βιβλίο του Robert Gilpin, «*War and Change in World Politics*», (New York, Cambridge University Press, 1981) και το βιβλίο του Αθανάσιου Πλατιά «*Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη*», (Εστία, Αθήνα, 2000).

Ως προς την έννοια της ήπιας ισχύος χρησιμοποιήθηκε κυρίως το έργο του Joseph Nye. Στο βιβλίο του Joseph S. Jr. Nye, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*» (μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005), αναδεικνύεται η έννοια της ήπιας ισχύος. Στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο, παρελαύνουν αρκετοί ορισμοί της έννοιας αυτής και δίνονται πολλά παραδείγματα χρησιμοποίησής της. Ωστόσο, στο βιβλίο του Joseph S. Jr. Nye, «*The Future of Power*» (Public Affairs, New York, 2011), ο συγγραφέας αρχίζει να αναθεωρεί ορισμένα ζητήματα και να αυτοπροσδιορίζεται ως οπαδός του «φιλελεύθερου ρεαλισμού».

Ως προς την έννοια της ήπιας ισχύος χρησιμοποιήθηκαν, επικουρικά, και έργα άλλων συγγραφέων όπως αυτό του Wesley K. Clark, «*Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism and the American Empire*» (Public Affairs, New York, 2003) ή το βιβλίο των Hubert Vedrine και Dominique Moisi, «*France in an Age of Globalization*» (Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 2001). Επίσης, στο βιβλίο του Yale Richmond, «*Cultural Exchange and the Cold War*» (University Park: Pennsylvania State University Press, 2003), διαβάζουμε για το αντίκτυπο του πολιτισμού στη χάραξη πολιτικής, ενώ στο έργο του Ben Wattenberg, «*The First Universal Nation*» (New York: Free Press, 1991), γίνεται λόγος για το μέλλον των ΗΠΑ στην παγκόσμια σκηνή και για την ισχύ τους η οποία πηγάζει, κατά το συγγραφέα, από την πολιτιστική ποικιλομορφία της χώρας αυτής. Ακόμη, το εγχειρίδιο της Ελένης Παπαγαρουφάλη, «*Ηπια Διπλωματία – Διεθνικές αδελφοποιήσεις και ειρηνιστικές πρακτικές στη σύγχρονη Ελλάδα*» (Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2013), μιλά για την ήπια διπλωματία ως ιδανικό εργαλείο διακυβέρνησης με μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Τέλος, στον υπό έκδοση συλλογικό τόμο που επιμελείται ο Αθ. Σαμαράς «*Εικόνες Κρατών*», βρήκαμε ιδιαίτερα χρήσιμο το κεφάλαιο του Ιωάννη Κωνσταντόπουλου «*«Ηπια Ισχύς-Η Περίπτωση της Κίνας*» (Καστανιώτης, Αθήνα, 2014), όπου ο συγγραφέας μας κάνει μια πλήρη ανάλυση για την ήπια ισχύ της Κίνας και για το ρόλο της στο ίδιο το μέλλον της χώρας.

Συνεχίζοντας με τις μελέτες που αφορούν την πορεία και το χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ένα από τα βασικά συγγράμματα που χρησιμοποιήθηκαν για την παρούσα εργασία είναι αυτό του Λουκά Τσούκαλη, «*Ποια Ευρώπη*», (Ποταμός, Αθήνα, 2004), το οποίο εξηγεί μερικά από τα πιο σημαντικά θέματα που αφορούν την περαιτέρω ανάπτυξη της Ευρώπης ως περιφερειακής, οικονομικής και πολιτικής οντότητας.

Από την άλλη, στο συγκεκριμένο πεδίο έρευνας, το βιβλίο του Νίκου Μούση «*Ευρωπαϊκή Ένωση (Δίκαιο- Οικονομία- Πολιτική)*» (Παπαζήσης, Αθήνα, 2008), αποτέλεσε ένα πολύ χρήσιμο οδηγό για την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη λειτουργία της, τους θεσμούς της και το χαρακτήρα της.

Τέλος, όσον αφορά την πορεία της πολιτιστικής πολιτικής της Ε.Ε. το βιβλίο που χρησιμοποιήθηκε για να κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στην πολιτιστική πολιτική και στα προγράμματα της Ε.Ε. ήταν αυτό του Δονάτου Παπαγιάννη, «*Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση*» (Σάκκουλα, Αθήνα, 1994).

Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο **1^ο Κεφάλαιο**, εξετάζεται, εισαγωγικά, ο ρόλος της τέχνης και του πολιτισμού στις διεθνείς σχέσεις ενώ ταυτόχρονα παρατίθενται και η εξωτερική πολιτιστική πολιτική των κυριότερων χωρών που ασκούν πολιτιστική διπλωματία, δίνοντας έμφαση στις χώρες τις ευρωπαϊκής ηπείρου.

Στο **2^ο Κεφάλαιο**, αναλύεται η έννοια της «ήπιας ισχύος». Εδώ δίνεται έμφαση στην ήπια ισχύ που προωθεί ή που έχει τη δυνατότητα να προωθήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και οι διάφορες χώρες που αξίζει να αναφερθούν ως προς αυτό το πεδίο της έρευνας. Επιπροσθέτως, γίνεται λόγος για την τέχνη και τον πολιτισμό ως εργαλεία άσκησης ήπιας ισχύος.

Στο **3^ο Κεφάλαιο**, παρουσιάζεται ο χαρακτήρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρώπη αποτελεί έναν πολιτικό νάνο και έναν οικονομικό γίγαντα. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά και στην ανάγκη προώθησης από μέρους της Ε.Ε. της ήπιας ισχύος της.

Στο **4^ο Κεφάλαιο**, αναλύεται η Ευρωπαϊκή πολιτική για τον πολιτισμό. Επιχειρώντας, αρχικά μια ιστορική αναδρομή ως προς τις πολιτικές της Ε.Ε. στους τομείς της τέχνης και του πολιτισμού. Στο κεφάλαιο αυτό δίνεται έμφαση στις στρατηγικές και τα προγράμματα που υπάρχουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τον πολιτισμό και στο ρόλο τους.

Τέλος, στο **5^ο Κεφάλαιο**, παρατίθενται συμπερασματικά, οι λόγοι ανάπτυξης ευρωπαϊκής πολιτικής για τον πολιτισμό.

Με τη βοήθεια των θεωρητικών εργαλείων, δηλαδή των εξεταζόμενων θεωριών, και ιδιαίτερα της έννοιας της ήπιας ισχύος, επιδιώκεται η υποστήριξη της θέσης ότι ο πολιτισμός και ειδικά οι τέχνες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία αύξησης της ήπιας ισχύος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για την πορεία αυτής της έρευνας, ελήφθησαν υπόψη πολλές παράμετροι που συνθέτουν το πρόβλημα (όπως αναφέρθηκε προηγουμένως) και αναλύονται, προκειμένου να ερευνηθούν επαρκώς. Το θεωρητικό πλαίσιο προτάσεων που στηρίζεται σ' αυτή την ανάλυση και ερμηνεία, θα μπορούσε να συνεισφέρει στο σχεδιασμό στρατηγικής πολιτιστικής πολιτικής από μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης

με στόχο την προβολή της εικόνας της παγκοσμίως. Από επιστημονικής πλευράς, αυτό που επιδιώκεται είναι να δοθούν αξιόπιστες απαντήσεις, που να έχουν το τεκμήριο της εφαρμοσιμότητας και της λειτουργικότητας στη χάραξη μιας πολιτιστικής πολιτικής της Ε.Ε.

ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι πηγές από τις οποίες αντλήθηκαν τα στοιχεία είναι δευτερογενείς: από επίσημο αρχειακό υλικό, έντυπα μέσα πληροφόρησης, σύγχρονα τεχνολογικά μέσα όπως το διαδίκτυο, άρθρα ημερήσιου και περιοδικού τύπου και βιβλιογραφία. Η εξασφάλιση πρόσβασης σε διεθνή δίκτυα πληροφοριών μέσω του διαδικτύου έπαιξε σημαντικό ρόλο στο να επιτύχουμε τη συγκέντρωση και παρουσίαση των δεδομένων. Όσον αφορά τη βιβλιογραφία, η επιλογή έγινε με βάση την επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση του περιεχομένου τους.

Όπως αναφέραμε και στα προλεγόμενα, η έλλειψη έρευνας, σχετικών μελετών και βιβλιογραφίας, κατέστησε ιδιαίτερα δύσκολο τον εντοπισμό τεκμηριωμένων επιστημονικών στοιχείων που να απαντούν άμεσα στο βασικό ερώτημα της εργασίας μας. Είναι πολύ σημαντικό να παραδεχτούμε εκ των προτέρων, ότι ο ρόλος του πολιτισμού και της τέχνης επισκιάζεται από τις πολιτικές αποφάσεις τόσο σε κρατικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Τα αποτελέσματα αναλύονται σε θεωρητική βάση και παρουσιάζουν προβληματισμούς και πολιτικές προτάσεις με χαρακτηριστικά της εφικτής πρακτικής προσέγγισης και εφαρμογής.

1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Εκτός από την Ιστορία, ο Πολιτισμός και η Τέχνη παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της διπλωματίας που ασκεί ένα κράτος ή ένα σύνολο κρατών. Αυτό συμβαίνει διότι οι δύο αυτοί δρώντες με τη πάροδο των χρόνων σμιλεύουν το χαρακτήρα και την ταυτότητα των κρατών και μπορούν, εξελικτικά, να αποτελέσουν - αν τα κράτη αποφασίσουν να τους χειριστούν με τον κατάλληλο τρόπο- σημαντικούς πυλώνες επιρροής σε διπλωματικό επίπεδο, ως πηγές ήπιας ισχύος.

Τα κράτη, ασκούν συχνά πολιτική μέσω του πολιτισμού και ιδιαίτερα μέσω της τέχνης. Τα Υπουργεία Εξωτερικών, Πολιτισμού και Παιδείας είναι επιφορτισμένα με τη χάραξη της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής, τα εκτελεστικά όργανα της οποίας είναι, συνήθως, υπάλληλοι του Υπουργείου Εξωτερικών, ενώ, Ιδρύματα ή Ινστιτούτα τα οποία εποπτεύονται και χρηματοδοτούνται εξ' ολοκλήρου ή μερικώς από το εκάστοτε κράτος, αναλαμβάνουν την υλοποίηση μορφωτικών-πολιτιστικών προγραμμάτων.

Αυτή η άσκηση εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας, μέσω της ιεραρχημένης και μεθοδικής χρήσης του πολιτισμού της, ονομάζεται *Πολιτιστική Διπλωματία* και είναι κατά κύριο λόγο παράμετρος των Διεθνών Σχέσεων. Στόχος της είναι, από τη μία, η βελτίωση της εικόνας της χώρας, η προβολή στο εξωτερικό των επιτευγμάτων και των πολιτιστικών αξιών της, και από την άλλη η σύσφιξη των σχέσεων με τους άλλους λαούς. Πέρα όμως απ' αυτές τις λειτουργίες της πολιτιστικής διπλωματίας, δεν πρέπει

να παραγνωρίζουμε πως η τέχνη και ο πολιτισμός αποτελούν σημαντικά μέσα επιρροής και διείσδυσης σε ένα ξένο κράτος αλλά και καίριους παράγοντες αύξησης των οικονομικών μεγεθών μιας χώρας¹.

Σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης όπως αυτή που διανύουμε, όπου η κλασική διπλωματία έχει εμπλουτιστεί με νέες αρμοδιότητες, πρέπει να δούμε εναλλακτικές μορφές διπλωματίας και διεθνών σχέσεων που αναδύονται. Ο ρόλος της πολιτιστικής διπλωματίας, λοιπόν, αναβαθμίζεται, και οι κυβερνήσεις των κρατών αναζητούν νέους τρόπους αξιοποίησης των πολιτισμικών τους στοιχείων με σκοπό να βελτιώσουν την εικόνα τους και να αυξήσουν την επιρροή τους σε άλλες χώρες αλλά και στο διεθνές σύστημα γενικότερα².

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Τις τελευταίες δεκαετίες η αξία των εισαγωγών και εξαγωγών πολιτιστικών προϊόντων έχει αυξηθεί σημαντικά εξαιτίας της κλίμακας, της έντασης, της ταχύτητας και του όγκου των παγκόσμιων πολιτιστικών ανταλλαγών. Τα τηλεοπτικά, κινηματογραφικά και ραδιοφωνικά προϊόντα παρουσιάζουν μεγάλη ζήτηση, τα εθνικά συστήματα ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων βρίσκονται αντιμέτωπα συνεχώς με το διεθνή ανταγωνισμό και το κοινό τους μειώνεται. Από την άλλη, η μαζική χρήση του Διαδικτύου αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς, καθώς έχουμε τεράστια μείωση των περιορισμών στους τρόπους επικοινωνίας από τα εθνικά σύνορα³.

Το ερώτημα που τίθεται, λοιπόν, σήμερα, είναι το ποια είναι η θέση της τέχνης και της κουλτούρας σε σχέση με την πολιτική και την αγορά. Κρίσιμο ζήτημα αποτελεί

¹ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 121.

² Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 8.

³ Held David, McGrew Antony, «Παγκοσμιοποίηση/Αντι- Παγκοσμιοποίηση», μτφρ, Κατερίνα Κιτίδη, Πολύτροπον, Αθήνα, 2004, σελ. 60.

η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων αυτών, που δεν είναι ούτε τόσο φτηνές ώστε να μην χρειάζονται βοήθεια ούτε τόσο ευπώλητες ώστε να μπορούν να αφευθούν στους επιχειρηματικούς υπολογισμούς της αγοράς. Σε ό, τι αφορά τους πολιτικούς που παίρνουν τις αποφάσεις, τουλάχιστον στις δημοκρατικές χώρες, η τέχνη απλώς δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία στις εσωτερικές υποθέσεις σε αντίθεση με τα όσα δαπανούνται για τις θετικές επιστήμες. Σε διεθνές επίπεδο, όμως, ο πολιτισμός μπορεί να αποτελεί σοβαρή υπόθεση, ιδιαίτερα όταν σχετίζεται με την εικόνα και την επιρροή που ασκούν τα κράτη στο εξωτερικό⁴.

Με δεδομένη την τεράστια ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, οι τέχνες μπορούν τώρα να προωθηθούν ως εθνικό ή περιφερειακό οικονομικό πλεονέκτημα, κάτι που ανοίγει τις πόρτες του δημόσιου ταμείου. Πρόσφατα, η Βαρκελώνη και το Μπιλμπάο στην Ισπανία, είχαν εντυπωσιακή επιτυχία σ' αυτό το εγχείρημα.⁵

Η διεθνής πρακτική αρκεί για να πείσει για τη χρησιμότητα της πολιτιστικής διπλωματίας. Το βάρος το οποίο δίνουν τα ισχυρότερα, κυρίως, κράτη στην προβολή του πολιτισμού τους στο εξωτερικό αποτελεί το πιο ατράνταχτο επιχείρημα υπέρ αυτής της διαπίστωσης. Αν και ο πολιτισμός δεν κρίνει με άμεσο τρόπο το αποτέλεσμα των πολιτικών, οικονομικών ή στρατιωτικών συγκρούσεων, ωστόσο, είναι αυτός που διαμορφώνει το περιβάλλον των αξιών, των ιδεών και των παραστάσεων και σχετίζεται άμεσα με τις ιδεολογίες και την εξαγωγή προτύπων σε όλες τις πτυχές του πολιτισμικού φάσματος. Για τον λόγο αυτό η πολιτιστική διπλωματία μπορεί να συνυπάρξει με άλλους στόχους πολιτικής σχεδίασης και να τους συμπληρώσει, παρεμβαίνοντας μάλιστα και σε τομείς όπου η συνήθης πολιτική ρητορική δεν έχει τη δυνατότητα να επιδράσει με θετικό τρόπο.⁶

Υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις κρατών που ασχολούνται, συντονισμένα, επί σειρά ετών, με την άσκηση πολιτιστικής διπλωματίας. Τα κράτη αυτά αποτελούν πρότυπο για άλλα κράτη που με τη σειρά τους παρουσιάζουν, τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής στις εξωτερικές τους σχέσεις.

⁴ Hobsbawm Eric, «Θρυμματισμένοι καιροί. Κουλτούρα και Κοινωνία στον 20^ο αιώνα», Θεμέλιο, Αθήνα, 2013, σελ. 61.

⁵ ο. π.

⁶ Ανδρεάδης Γιάγκος, «Ο πολιτισμός και οι διεθνείς σχέσεις», Εφ. «ΤΟ ΒΗΜΑ»-Γνώμες, 30-03-1997 (αυτούσιο κείμενο 12-4-2014).

Στο σημείο αυτό, θεωρήθηκε χρήσιμο να γίνει , πιο συγκεκριμένα, λόγος για την εξωτερική πολιτιστική πολιτική των κυριότερων κρατών που ασκούν πολιτιστική διπλωματία.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

Πολλά κράτη ασχολήθηκαν, όπως προείπαμε, με τη διάδοση της τέχνης και του πολιτισμού τους, με σκοπό, όχι μόνο την καλλιέργεια δεσμών με άλλες χώρες, αλλά κυρίως την επίτευξη εθνικών επιδιώξεων οικονομικού, εμπορικού ή και πολιτικού χαρακτήρα.

Οι κυριότερες χώρες που ασκούν πολιτιστική διπλωματία στις μέρες μας είναι οι εξής:

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Οι Αυστραλοί θεωρούν πως η εικόνα της χώρας τους στο εξωτερικό παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο για την προώθηση τόσο των πολιτικών τους θέσεων όσο και των αγαθών, των υπηρεσιών, των επενδύσεων και του τουρισμού με τα αντίστοιχα οικονομικά οφέλη⁷.

⁷ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 134.

Κατά τα τελευταία 50 χρόνια, ο Αυστραλιανός πολιτισμός έχει επηρεαστεί βαθύτατα από τον Αμερικανικό τρόπο ζωής, κυρίως μέσω του κινηματογράφου και της τηλεόρασης⁸.

Στην Αυστραλία υπάρχει ξεχωριστό Πρόγραμμα και Υπηρεσία που ασχολείται με τις πολιτιστικές σχέσεις και την προβολή της ήπιας ισχύος της χώρας. Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε, επίσης, πως το Υπουργείο Εξωτερικών της Αυστραλίας χρησιμοποίησε του Ολυμπιακούς Αγώνες του 2000 στο Σύδνεϋ ως μια μοναδική ευκαιρία προβολής και αναβάθμισης της εικόνας της χώρας στη διεθνή κοινότητα⁹.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Η Αυστρία έχει δώσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην τέχνη και στον πολιτισμό ως προς τη διαμόρφωση της εξωτερικής της πολιτικής. Μέσω του προγράμματος Kultur Kontakt¹⁰, αποσκοπεί στη δημιουργία ή και βελτίωση των διαπολιτισμικών σχέσεων με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και κυρίως με την Πολωνία, τη Σλοβακία, την Ουγγαρία και την Τσεχία για λόγους καλής γειτονίας. Επίσης, η Αυστρία καταλαμβάνει την πρώτη θέση των ευρωπαϊκών κρατών ως προς τις δαπάνες για τον πολιτισμό¹¹.

⁸ "Film in Australia- Australia's Culture Portal". Για περισσότερες πληροφορίες βλ.

www.cultureandrecreation.gov.au (αυτούσιο κείμενο 15-6-2014).

⁹ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 134.

¹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.kulturkontakt.or.at/

¹¹ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 124.

Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Στη Μεγάλη Βρετανία μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 δεν υπήρχε Υπουργείο Πολιτισμού. Γι' αυτό το λόγο, το σπουδαιότερο ρόλο στις πολιτιστικές υποθέσεις διαδραμάτιζε το Συμβούλιο των Τεχνών¹².

Αν και οι Βρετανοί δεν έθεσαν ποτέ το πολιτισμό ως προτεραιότητα, ιδρύουν ήδη από το 1934 το Βρετανικό Συμβούλιο το οποίο επιφορτίστηκε να κάνει το πνεύμα και τον τρόπο ζωής στη Βρετανία γνωστά στο εξωτερικό και να προβάλλει τη συνεισφορά των Βρετανών στα γράμματα, τις επιστήμες και τις τέχνες. Το Βρετανικό Συμβούλιο είναι ένας μεσάζον οργανισμός που διαφοροποιείται από την κυβέρνηση και έχει το πλεονέκτημα να δρα εντός ενός λιγότερο πολιτικού και επίσημου πλαισίου. Λειτουργεί σε 109 χώρες και η χρηματοδότησή του παρέχεται μερικώς από την κυβέρνηση ενώ αλλά έσοδα προέρχονται από τη διδασκαλία της αγγλικής αλλά και από τη λειτουργία της υπηρεσίας Foreign Office ή το Overseas Development Ministry.¹³

Πέρα από τη διάδοση της αγγλικής γλώσσας, η Βρετανία δίνει έμφαση στην προώθηση της λογοτεχνικής, δραματουργικής και εικαστικής της παράδοσης, αλλά και στην προβολή των υψηλής ποιότητας εκπαιδευτικών της ιδρυμάτων.

Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει συχνά η χώρα είναι η σύγκυση της πολιτιστικής της παραγωγής με αυτή των ΗΠΑ, κυρίως λόγω της κοινής γλώσσας.¹⁴

ΓΑΛΛΙΑ

Η Γαλλία έχει την πιο μακρά παράδοση στην άσκηση της πολιτιστικής της διοίκησης, αφού από το 16^ο αιώνα ασκεί συστηματικά πολιτιστική διπλωματία μέσω

¹² Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 127.

¹³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Βρετανικό Συμβούλιο: <http://www.britishcouncil.gr>

¹⁴ Βλ. Taylor Robert, "Cultural Diplomacy – The Future", <http://biopolitics.gr/biowp/wp-content/uploads/2013/04/id-taylor.pdf>

του Υπουργείου Εξωτερικών της. Από τότε, ο πολιτισμός έγινε ένα πραγματικό πεδίο επενδύσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο¹⁵.

Η εξωτερική πολιτιστική πολιτική της Γαλλίας επικεντρώθηκε σε τέσσερις άξονες: την προβολή της γαλλικής γλώσσας, την οργάνωση της ακαδημαϊκής συνεργασίας, τη βελτίωση της τεχνικής συνεργασίας και την ενίσχυση της οπτικοακουστικής παρουσίας σε όλο τον κόσμο¹⁶. Έτσι εξηγείται και η διακίνηση γαλλικών κινηματογραφικών ταινιών (35.000 κινηματογραφικές ταινίες ετησίως), η διαρκής και έντονη κινητικότητα επιστημόνων και καλλιτεχνών (500 Γάλλοι καλλιτέχνες ανά έτος), οι γαλλικές περιοδεύουσες εκθέσεις (150 ανά έτος) και τηλεοπτικές παραγωγές που καλύπτουν μετάδοση σε ολόκληρο τον κόσμο, για να μην ξεχνάμε και τη γαλλική γαστρονομία, τη μόδα και το lifestyle, που πάντα δίνουν κατευθύνσεις¹⁷.

Παρατηρείται, λοιπόν, αύξηση των πολιτισμικών δραστηριοτήτων από τα επίσημα παραρτήματα του κράτους στο εξωτερικό, με το πολιτιστικό γαλλικό δίκτυο να είναι μοναδικό όσον αφορά την έκταση του, την δυαδικότητα του (μορφωτικά ιδρύματα και Alliances francaises) και τον τρόπο λειτουργίας του (υπό την κηδεμονία διαφορετικών υπουργείων, σημαντική κρατική χρηματοδότηση, επίσημες οδηγίες στρατηγικής, τρόπος ελέγχου)¹⁸.

Η Γαλλία μάχεται για τον πολιτισμό της και κατ' επέκταση για την γλώσσα της. Η συζήτηση για την γλώσσα συγκεντρώνει όλες τις σημαντικές πολιτιστικές προβληματικές, που είναι ακόμα επίκαιρες. Ο Mark Leonard σε άρθρο του διαπιστώνει πως όταν έγινε εμφανές ότι τα Γαλλικά δεν μπορούσαν να ανταγωνιστούν τα Αγγλικά ως παγκόσμια γλώσσα, οι Γάλλοι στράφηκαν στον αγώνα για την προστασία της πολυγλωσσίας -με πρώτο πεδίο διαπραγμάτευσης την Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁹.

¹⁵ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 140.

¹⁶ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 124.

¹⁷ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 143.

¹⁸ www.franceculture.fr/ (αυτούσιο κείμενο 15-6-2014).

¹⁹ Leonard Mark, «Διπλωματία με Άλλα Μέσα», Foreign Policy-Greek Edition, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2002.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ο πολιτισμός αποτελεί τον τρίτο πυλώνα της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Το σώμα των μορφωτικών (επιστημονικών) ακολούθων και το Ινστιτούτο Γκαίτε,²⁰ είναι οι επίσημοι φορείς που ασκούν πολιτιστική διπλωματία στη Γερμανία. Το Ινστιτούτο Γκαίτε προωθεί τη γλώσσα με τη διδασκαλία και έχει ως στόχο την καλλιέργεια της πολιτιστικής συνεργασίας με άλλα κράτη αλλά και τη μετάδοση μιας συνολικής εικόνας της Γερμανίας για την πολιτιστική, κοινωνική και πολιτική της ζωή. Ιδρύθηκε το 1951 και είχε ως πρωταρχικό σκοπό την ανατροπή της αρνητικής εικόνας που είχε δημιουργήσει για τη Γερμανία ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος παγκοσμίως²¹.

Μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, οι Γερμανοί προσπαθούν να αποδώσουν μεγάλη σημασία στις ανταλλαγές και επιδιώκουν με κάθε τρόπο να αξιοποιήσουν τη διεύρυνση της σφαίρας επιρροής τους²².

ΗΠΑ

Στις ΗΠΑ δεν υπάρχει Υπουργείο Πολιτισμού. Ωστόσο, η αμερικανική κυβέρνηση, ενώ απέφυγε με τον τρόπο αυτό τον παρεμβατισμό στην καλλιτεχνική δημιουργία, από την άλλη, φρόντισε να την υποστηρίξει συστήνοντας έναν εθνικό φορέα οικονομικής ενίσχυσης των τεχνών με την ονομασία National Endowment for the Arts²³. Αυτή η έλλειψη άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας μεγάλης κλίμακας οφείλεται κυρίως στην αίσθηση πολιτισμικής υπεροχής που έχουν οι Ηνωμένες Πολιτείες απέναντι στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Το Χόλλυγουντ και ο

²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Goethe: <http://www.goethe.de>

²¹ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 130.

²² "The Chronology of German Reunification 1989-1990", Goethe Institut, (αυτούσιο κείμενο 15-6-2013).

²³ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 153.

αμερικανικός τρόπος ζωής αρκούν σύμφωνα με την κυρίαρχη αμερικανική πολιτική άποψη για να εξασφαλίσουν το πολιτισμικό πρωτείο²⁴.

Η εντονότερη δραστηριοποίηση των ΗΠΑ στο τομέα της πολιτιστικής διπλωματίας παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου όμως συρρικνώθηκε θεαματικά μόλις έλειψε το «αντίπαλον δέος». Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 υπάρχει, ωστόσο, διάχυτος προβληματισμός για την εικόνα των ΗΠΑ στο εξωτερικό, η οποία έχει τρωθεί σημαντικά²⁵.

ΚΑΝΑΔΑΣ

Η πολιτιστική διπλωματία αποτελεί τον τρίτο πυλώνα της канаδικής εξωτερικής πολιτικής, ο οποίος αποτελείται από έξι δομικά στοιχεία: τον πολιτισμό ως το όργανο της канаδικής εξωτερικής πολιτικής, τις Πολιτιστικές Βιομηχανίες του Καναδά, τις διεθνείς ακαδημαϊκές σχέσεις, την εκπαίδευση ως επιχείρηση, την πολιτιστική πολιτική και την πολιτική του διεθνούς εμπορίου και, τέλος, τους συνεταιρισμούς, τη συνέργεια και τη συνεργασία²⁶.

Στον Καναδά, λοιπόν, αξιοποιούνται σε μεγάλο βαθμό το ταλέντο και τα πολιτισμικά επιτεύγματα των канаδικών οργανισμών και των πολιτών για την προβολή της δημόσιας εικόνας στο εξωτερικό επιτυγχάνοντας τόσο οικονομικά όσο και ηθικά οφέλη.

²⁴ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 36.

²⁵ ο. π., σελ. 137-138.

²⁶ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 146-150.

Λόγω των μεγάλων αλλαγών στην οικονομία και της ανάπτυξης της τεχνολογίας, η οποία επιτρέπει μια πολύ πιο σημαντική επικοινωνία με τον έξω κόσμο, στην Κίνα έχει δημιουργηθεί μια νέα πραγματικότητα. Έχει αρχίσει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην προβολή του κινεζικού πολιτισμού με την εντυπωσιακή επιστροφή στον Κομφουκιανισμό ο οποίος υπήρξε η πνευματική ραχοκοκαλιά της αυτοκρατορίας για πολλές χιλιετίες. Οι αλλαγές που πρόκειται, κατά πάσα πιθανότητα, να φέρει μια τέτοια δραστηριότητα, ίσως να είναι ακόμα πιο σημαντικές, καθώς μια χώρα σαν την Κίνα, η οποία εμφανίζεται ως διεκδικητής της παγκόσμιας κυριαρχίας, ανακτά σταδιακά τους θησαυρούς του πνευματικού παρελθόντος της²⁷.

Αυτό που αποσκοπεί να κάνει η Κίνα είναι, κυρίως, να αποδείξει στο διεθνές περιβάλλον πως δεν αποτελεί απλά μια αναδυόμενη δύναμη, αλλά ένα κράτος με μεγάλη ιστορία και πολιτισμό. Τα αρμόδια Ινστιτούτα για την προβολή του Κινεζικού Πολιτισμού στο εξωτερικό είναι τα Κομφούκια²⁸ που έχουν ως στόχο τη διάδοση της κινεζικής γλώσσας και του κινεζικού πολιτισμού.

²⁷ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 44.

²⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα Κομφούκια Ινστιτούτα:
<http://www.english.hanban.edu.cn>

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η πολιτιστική διπλωματία δεν αφορά μόνο τα κράτη ως μεμονωμένους δρώντες του διεθνούς συστήματος. Αφορά και συνασπισμούς, κρατών, ιδωμένους υπό το πρίσμα ενός ενιαίου συνόλου κρατών με κοινά συμφέροντα τόσο πολιτικής όσο και οικονομικής φύσεως. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί, ίσως, το πιο τρανταχτό παράδειγμα μιας τέτοιας ενοποιημένης κοινότητας κρατών, η οποία μέσω της προώθησης της τέχνης και του πολιτισμού της προσπαθεί να ασκήσει πολιτιστική διπλωματία ώστε να αυξήσει την επιρροή της και να βελτιώσει την εικόνα της στο διεθνές σύστημα.

Η αναζήτηση της ενότητας μέσα στην ευρωπαϊκή πολιτιστική πολυφωνία αποτελεί μείζον ζήτημα της Ευρωπαϊκής Ηπείρου. Η σημασία του πολιτισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δύο όψεις: η μία όψη είναι αυτή της συνοχής και της ίδιας της ολοκλήρωσης της ένωσης, και η άλλη όψη αφορά τις εξωτερικές σχέσεις, τη διεθνή παρουσία της και τη συνεργασία της με άλλους περιφερειακούς Οργανισμούς. Ένας κοινός ευρωπαϊκός πολιτισμός δεν αποτελεί φενάκη. Η ελληνική και η ρωμαϊκή κληρονομιά, η Αναγέννηση και ο Διαφωτισμός, η αγγλική λογοτεχνία, η γερμανική μουσική και ο γαλλικός κινηματογράφος αποτελούν μαζί μια λίγο ως πολύ κοινή ευρωπαϊκή κληρονομιά²⁹.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν πρωτοοργανώθηκε πάνω σε πολιτισμικές βάσεις, ούτε καν σε κυρίως πολιτικές, αλλά ως οικονομική γαλλογερμανική ένωση του άνθρακα και του χάλυβα. Όσον αφορά την πολιτιστική πολιτική το βάρος δόθηκε στο γλωσσικό τομέα και στα προγράμματα ανταλλαγής και όχι στον ουσιαστικό διαπολιτισμικό διάλογο³⁰.

²⁹ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 34.

³⁰ Ασδεράκη Φ.- Γκούσιος, «Εκπαιδευτικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρόκληση της πολυγλωσσίας», 2η έκδοση, Έλλην, Αθήνα, 2011.

Μεταπολεμικά, στο πλαίσιο της Διάσκεψης της Χάγης για το μέλλον την Ευρώπης το 1948 (“The Congress of Europe”), παράλληλα με τις επιτροπές για τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά ζητήματα συστήθηκε μία επιτροπή που ως αντικείμενό της είχε τα ζητήματα του πολιτισμού³¹. Έργο της επιτροπής στην οποία συμμετέχουν προσωπικότητες της εποχής που μοιράζονται την ιδέα της ομοσπονδιακής ένωσης της Ευρώπης, όπως ο Henri Brugmans, ο Denis de Rougemont και ο Savador Madariaga, ήταν η ενίσχυση της «ευρωπαϊκής ιδέας» μέσω πολιτιστικών δράσεων με στόχο την ανάδυση μιας κοινής ευρωπαϊκής κουλτούρας (ibid).

Απότοκος αυτών των συναντήσεων είναι η ίδρυση του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1949. Έτσι, στην Ευρώπη με τον πολιτισμό ασχολείται το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή³².

Η επιτυχής άσκηση της πολιτιστικής διπλωματίας, λοιπόν, από μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί σημαντική πρόκληση για το μέλλον και για την αύξηση της ήπιας ισχύος της στο διεθνές σύστημα, δεδομένου ότι η πολιτιστική διπλωματία αποτελεί το μέσο για την απόκτηση και αξιοποίηση της ήπιας ισχύος.

³¹ Ασδεράκη, Φωτεινή, «Ευρώπη και Παιδεία. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης», Σιδέρης, Αθήνα, 2008, σελ. 159.

³² Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 96.

2. ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ – ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο Joseph Nye εισήγαγε την έννοια της *Ήπιας Ισχύος* (Soft Power). Με αυτόν τον τρόπο προσπάθησε να καταδείξει μια άλλη διάσταση της έννοιας της ισχύος. Η ήπια ισχύς έγκειται στην ικανότητα μιας χώρας να διαμορφώνει θετικά τις απόψεις των άλλων και να επιτυγχάνει τα επιθυμητά αποτελέσματα στην παγκόσμια πολιτική μέσω της κουλτούρας και των αξιών της. Δεν επιβάλλεται αλλά είναι δύναμη έλξης και αποτέλεσμα καθημερινής δημοκρατικής πολιτικής πρακτικής. Ο Nye θεωρεί τη πολιτιστική διπλωματία ουσιαστικό παράγοντα για την απόκτηση της Ήπιας Ισχύος³³.

«Πριν από τέσσερις περίπου αιώνες, ο Νικολό Μακιαβέλι συμβούλευσε τους πρίγκιπες στην Ιταλία ότι ήταν σημαντικότερο να τους φοβούνται παρά να τους αγαπούν. Αλλά στο σημερινό κόσμο, είναι καλύτερα να συμβαίνουν και τα δυο»³⁴.

³³ Joseph S. Nye, «*Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

³⁴ ο. π. , σελ. 27.

ΔΥΟ ΣΧΟΛΕΣ ΣΚΕΨΗΣ: ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ – (ΝΕΟ)ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ

Πριν αρχίσουμε τη συζήτηση περί ισχύος και ειδικότερα περί ήπιας ισχύος, θεωρήθηκε χρήσιμο και σημαντικό να μιλήσουμε για τις δύο διαφορετικές προσεγγίσεις από τις οποίες κυριαρχείται η μελέτη των διεθνών σχέσεων: τον *πολιτικό ρεαλισμό* και τον *φιλελεύθερο ιδεαλισμό* [(νέο)φιλελευθερισμό]. Οι θεματικές κατηγορίες οι οποίες αποτελούν και σημεία διαφωνίας των δύο αυτών σχολών σκέψης είναι οι εξής:

- Δομή του διεθνούς συστήματος: Σύμφωνα με τη ρεαλιστική προσέγγιση, ο άναρχος χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος παίζει σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά των κρατών. Αντίθετα, για τους (νέο)φιλελεύθερους ο ρόλος του είναι μικρός στον καθορισμό της κρατικής συμπεριφοράς.
- Ρόλος του κράτους: Το κράτος αποτελεί, για τους ρεαλιστές τον κυριότερο παίκτη του διεθνούς συστήματος, κάτι που δε συμβαίνει σύμφωνα με τη (νέο)φιλελεύθερη προσέγγιση, όπου δίνεται έμφαση σε πολυεθνικές εταιρείες και διεθνείς οργανισμούς.
- Ρόλος της γεωπολιτικής και της γεωοικονομίας: Για τους ρεαλιστές, η γεωπολιτική και η γεωοικονομία αποτελούν διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος, ενώ κοινός παρονομαστής είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών. Από την άλλη, σύμφωνα με την (νέο)φιλελεύθερη προσέγγιση η γεωπολιτική έχει πεθάνει καθώς έχει μειωθεί η σημασία του ανταγωνισμού και έχει αυξηθεί η σημασία της συνεργασίας μεταξύ των κρατών.
- Σημασία διεθνών θεσμών και καθεστώτων ασφάλειας: Σύμφωνα με τη ρεαλιστική προσέγγιση, η σημασία τους είναι οριακή, καθώς δε δίνουν λύση στο δίλημμα ασφάλειας στο άναρχο διεθνές σύστημα. Σύμφωνα

με του (νέο)φιλελεύθερους, η σημασία τους είναι καθοριστική, διότι αυξάνουν την αίσθηση ασφάλειας των κρατών.

- Στόχος του κράτους: Η ρεαλιστική σχολή σκέψης υποστηρίζει πως κυρίαρχος στόχος των κρατών είναι η κατοχύρωση της εθνικής ασφάλειας και η μεγιστοποίηση της ανεξαρτησίας. Από την άλλη, σύμφωνα με τη (νέο)φιλελεύθερη σχολή, κυρίαρχη επιδίωξη των κρατών είναι η οικονομική τους ανάπτυξη.
- Κατοχύρωση της ειρήνης: Για του ρεαλιστές επιτυγχάνεται μέσω της ισορροπίας δυνάμεων, ενώ, για τους (νέο)φιλελεύθερους, μέσω της αύξησης της οικονομικής αλληλεξάρτησης και μέσω της εξάπλωσης της δημοκρατίας.
- Ρόλος Στρατιωτικής Ισχύος: Οι ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι παίζει κρίσιμο ρόλο στις διεθνείς σχέσεις. Αντίθετα, για τους (νέο)φιλελεύθερους, τα στρατιωτικά μέσα έχουν μικρή σημασία, αν τα συγκρίνουμε με τα οικονομικά³⁵.

ΙΣΧΥΣ

Η ισχύς αποτελεί κεντρική έννοια στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων και των στρατηγικών σπουδών αλλά είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη ως προς τον ακριβή ορισμό της και ως προς τον τρόπο μέτρησής της. Λαμβάνοντας υπόψη τους σημαντικότερους μελετητές των Διεθνών Σχέσεων στη σύγχρονη εποχή, η ισχύς αποτελεί βασική έννοια της πολιτικής, σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο και αφορά μια σχέση όπου ένας δρών υποχρεώνει κάποιον άλλον να υποταχθεί στα θέλω του³⁶.

³⁵ Πλατιάς Αθανάσιος, «Το Νέο Διεθνές Σύστημα», Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 27-29.

³⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2009), «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα, Αθήνα, 2009, σελ. 33-34.

Το έργο του Θουκυδίδη αποτελεί μια πρώτη μελέτη που καταδεικνύει το πώς δημιουργείται η ισχύς. Ο Θουκυδίδης θεωρείται ο πατέρας της ρεαλιστικής σχολής των Διεθνών Σχέσεων και αποδίδει τα αίτια του Πελοποννησιακού πολέμου στην ανισορροπία ισχύος³⁷.

Ο Kenneth Waltz υποστηρίζει πως η θέση των κρατών στο διεθνές σύστημα καθορίζεται από παράγοντες όπως η οικονομική και στρατιωτική δυνατότητα, η πολιτική σταθερότητα, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, το μέγεθος του πληθυσμού και η έκταση του εδάφους. Ο Waltz θεωρεί πως η ισχύς αποτελεί μέσο για την επίτευξη πολιτικών στόχων, κυριότερος των οποίων είναι η επιβίωση του κράτους³⁸.

Σύμφωνα με τον Hans J. Morgenthau, η διεθνής πολιτική καθώς και κάθε είδος πολιτικής είναι διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος, δηλαδή ο «αγώνας για ισχύ»³⁹ ενώ η επιδίωξη ισχύος δεν είναι μόνο μέσο αλλά και αυτοσκοπός.

Ο John Mearsheimer αναφέρει πως τα κράτη ανταγωνίζονται συνεχώς στο άναρχο διεθνές σύστημα ώστε να αυξήσουν τη στρατιωτική τους ισχύ, εν όψει πιθανών αντιπάλων, με σκοπό να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Διακρίνει δύο είδη ισχύος: τη λανθάνουσα ισχύ (latent power) και τη στρατιωτική ισχύ (military power), αγνοώντας την έννοια της ήπιας ισχύος⁴⁰.

Ο Edward H. Carr αναφέρει πως «η πολιτική είναι κατά μία έννοια πάντα πολιτική ισχύος»⁴¹ ενώ για τον Spykman «όλος ο πολιτισμός στηρίζεται στην ισχύ»⁴².

Σύμφωνα με τον καθηγητή Robert Gilpin η έννοια της ισχύος έχει να κάνει με τα στρατιωτικά, οικονομικά και τεχνολογικά επιτεύγματα των κρατών⁴³.

Η έννοια της ισχύος, λοιπόν, έχει ταυτιστεί με τη ρεαλιστική σχολή των Διεθνών Σχέσεων. Ωστόσο, και οι υπόλοιπες σχολές αναπτύσσουν θεωρίες γύρω από αυτήν, με διαφορετικούς, σαφώς, τρόπους παρά το ότι διατείνονται πως δεν την εντάσσουν στις

³⁷ Πλατιάς Αθανάσιος, «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη», Εστία, Αθήνα, 2000, σελ. 61.

³⁸ Waltz Kenneth, «*Theory of International Politics*», McGraw-Hill, Νέα Υόρκη, 1979, σελ. 131.

³⁹ Morgenthau Hans J., «*Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*», McGraw-Hill, Νέα Υόρκη, 1985, σελ.52.

⁴⁰ Mearsheimer John J., «*The False Promise of International Institutions*», International Security, τόμ. 19, τεύχ. 3, Χειμώνας 1994-1995, σελ. 12.

⁴¹ Όπως αναφέρεται στο: Κουσκουβέλης Ηλίας Ι., «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 139.

⁴² Spykman Nicholas J., «*America's Strategy in World Politics*, Harcourt Brace, New York, όπως αναφέρεται στο: Κουσκουβέλης Ηλίας Ι., «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», Ποιότητα, Αθήνα, 2007, σελ. 139.

⁴³ Gilpin Robert, «*War and Change in World Politics*», New York, Cambridge University Press, 1981, σελ. 33.

δικές τους θεωρίες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως ακόμη και ο Joseph Nye, ο οποίος εισήγε την έννοια της «ήπιας ισχύος» που, όπως αναφέραμε και νωρίτερα, μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία, και ο οποίος εντάσσεται εν μέρει στην φιλελεύθερη σχολή των Διεθνών Σχέσεων, καταλήγει σε αυτό που ονομάζει «φιλελεύθερο ρεαλισμό». Παραδέχεται πως ο ρεαλισμός παραμένει η σημαντικότερη σχολή σκέψης, η οποία όμως χρειάζεται εμπλουτισμό για να ανταποκριθεί στη νέα πραγματικότητα του 21ου αιώνα⁴⁴. Για το λόγο αυτό συμπληρώνει την έννοια της ισχύος με μια επιπρόσθετη διάσταση: την ήπια ισχύ για την οποία θα μιλήσουμε περαιτέρω στη συνέχεια.

ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε μια έννοια λίγο ως πολύ καινούργια για τα δεδομένα των διεθνών σχέσεων και η οποία αποτελεί τη βάση του θεωρητικού πλαισίου στο οποίο βασίζεται η εργασία αυτή στο σύνολό της. Η έννοια για την οποία γίνεται λόγος είναι η *Ηπια Ισχύς* και εμπνευστής της είναι ο Joseph Nye.

Ο Nye είναι ένας θεωρητικός των διεθνών σχέσεων που συνδυάζει στο έργο του στοιχεία του πολιτικού ρεαλισμού αλλά και στοιχεία του νεοφιλελευθερισμού. Πρόσθεσε στη «σκληρή ισχύ», η οποία είναι και η επικρατούσα διάσταση της ισχύος, άλλη μία, που δεν είναι άλλη από την «ήπια ισχύ».

Σύμφωνα με τον Nye, λοιπόν, ισχύς είναι η ικανότητα να επηρεάζουμε τη συμπεριφορά των άλλων, λαμβάνοντας μ' αυτόν τον τρόπο τα επιθυμητά για εμάς αποτελέσματα. Αυτό, όμως, επιτυγχάνεται με ποικίλους τρόπους: με τον εξαναγκασμό μέσω απειλών, με την παρακίνηση μέσω αμοιβών ή με την ικανότητα επηρεασμού μέσω της θετικής έλξης⁴⁵.

⁴⁴ Nye Joseph S Jr., «*The Future of Power*», Public Affairs, New York, 2011, σελ. 213.

⁴⁵ Nye Joseph S. Jr., «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 2.

Δεν μπορούμε, ωστόσο να μιλάμε για ήπια ισχύ, αν αρχικά δεν ξεκαθαρίσουμε την πιο διαδεδομένη διάσταση της ισχύος: τη σκληρή ισχύ. Η σκληρή ισχύς αποτελεί τη διαλεκτική σχέση μεταξύ τριών άλλων διαστάσεων της ισχύος: της οικονομικής, της διπλωματικής και της στρατιωτικής ισχύος. Η στρατιωτική, η διπλωματική και η οικονομική δύναμη υποχρεώνουν συχνά τους άλλους ν' αλλάζουν τη θέση τους. Η σκληρή ισχύς μπορεί να βασιστεί σε παρακινήσεις ή απειλές⁴⁶.

Ωστόσο, συχνά, υπάρχει δυνατότητα να επιτύχουμε τα αποτελέσματα που θέλουμε χωρίς απειλές ή εξαγορές. Αυτό μπορεί να συμβεί μέσω αυτού που αποκαλούμε αρκετές φορές «δεύτερο πρόσωπο» της ισχύος. Μια χώρα, λοιπόν, μπορεί να εξασφαλίσει τα αποτελέσματα που επιθυμεί στην παγκόσμια πολιτική σκηνή διότι άλλα κράτη θαυμάζουν και επιθυμούν να μιμηθούν πτυχές του πολιτισμού και των αξιών της. Υπό την έννοια αυτή, είναι επίσης σημαντικό να προσπαθήσει με συντονισμένο τρόπο να προσελκύσει άλλες στην παγκόσμια πολιτική της και όχι να επιδιώξει να τις υποχρεώσει ν' αλλάξουν απειλώντας με στρατιωτική επέμβαση ή οικονομικές κυρώσεις⁴⁷.

Το 1990, ο Nye, με άρθρο του στο περιοδικό Foreign Policy με τίτλο «Ήπια Ισχύς»⁴⁸ και με το βιβλίο «Bound to Lead»⁴⁹, αρχίζει να μελετά το μέλλον της ισχύος των ΗΠΑ κατά την Μετα-Ψυχροπολεμική εποχή. Υποστήριξε πως οι Ηνωμένες Πολιτείες διαθέτουν όχι μόνο σκληρή αλλά και ήπια ισχύ και πως θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν την έλξη ως στοιχείο της πολιτικής τους ώστε να καταφέρουν να «θέλουν οι άλλοι, αυτό που θέλουν εκείνες»⁵⁰.

Αν και στο βιβλίο του «Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης»⁵¹ κάνει λόγο για την ήπια ισχύ των ΗΠΑ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, αναλύει την έννοια διεξοδικότερα στο έργο του «Ήπια Ισχύς. Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική»⁵². Σύμφωνα με το Nye η έλξη είναι πάντα πιο αποτελεσματική από τον εξαναγκασμό και πολλές αξίες όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι

⁴⁶ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2009), «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα, Αθήνα, 2009, σελ. 35.

⁴⁷ Nye Joseph S. Jr, «Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 33.

⁴⁸ Nye Joseph S. Jr, «Soft Power», στο Foreign Policy, том. 80, Φθινόπωρο 1990, σελ. 153-171.

⁴⁹ Nye Joseph S. Jr., «Bound to Lead», Basic Books, New York, 1990.

⁵⁰ Nye Joseph S. Jr, «Soft Power», στο Foreign Policy, том. 80, Φθινόπωρο 1990, σελ. 165.

⁵¹ Nye Joseph S. Jr., «Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης», μτφρ. Παπαστάμου Ιωάννα, Παπαζήση, Αθήνα, 2003.

⁵² Nye Joseph S. Jr, «Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

ατομικές ελευθερίες είναι, σε πολύ μεγάλο βαθμό, σαγηνευτικές. Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Ουέσλι Κλαρκ, η ήπια ισχύς προσφέρει μια επιρροή πολύ μεγαλύτερη από αυτή που εξασφαλίζει η παραδοσιακή πολιτική ισχύος⁵³.

Στο διεθνές πολιτικό γίνεσθαι, η ήπια ισχύς διαμορφώνεται μέσω των αξιών που εκφράζει ένας οργανισμός ή μια χώρα με τη κουλτούρα της, των παραδειγμάτων που προσφέρει μέσω εσωτερικών πρακτικών και πολιτικών της και του τρόπου που αντιμετωπίζει τις σχέσεις της με τους άλλους ή, διατυπωμένο με τα λόγια του Nye, «η ήπια ισχύς μίας χώρας επαφίεται κυρίως σε τρεις πηγές: στην κουλτούρα (εκεί όπου αυτή είναι ελκυστική στους άλλους), στις πολιτικές αξίες (όταν τις υπηρετεί πιστά, στο εσωτερικό και το εξωτερικό) και στην εξωτερική πολιτική (όταν είναι νομιμοποιημένη και έχει ηθική εξουσία)»⁵⁴.

Ο όρος κουλτούρα που χρησιμοποιεί, και ο οποίος μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία, αφορά το «σύνολο των αρχών και πρακτικών που δημιουργούν νόημα για μία κοινωνία. Εκφράζεται με πολλούς τρόπους. Συνήθως διακρίνεται ανάμεσα στην υψηλή κουλτούρα όπως είναι η λογοτεχνία, η τέχνη και η εκπαίδευση, και απευθύνεται κυρίως στην ελίτ, και στη λαϊκή κουλτούρα, που στοχεύει στη μαζική ψυχαγωγία».

Όταν, λοιπόν, η κουλτούρα και οι πολιτικές μιας χώρας προάγουν αξίες και συμφέροντα που συμμερίζονται κι άλλοι δρώντες του διεθνούς συστήματος, τότε ενισχύεται και η πιθανότητα επίτευξης των επιθυμητών αποτελεσμάτων λόγω των σχέσεων έλξης που δημιουργούνται.

⁵³ Wesley K. Clark, «*Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism and the American Empire*», Public Affairs, New York, 2003, σελ. 182.

⁵⁴ Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 11.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΕΡΙ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ:

Η καινοτόμος φύση της έννοιας της ήπιας ισχύος είναι αναμφισβήτητη. Έχει επηρεάσει τον τρόπο που μιλάμε και σκεφτόμαστε για τη διεθνή πολιτική σε σημαντικό βαθμό. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, οι συζητήσεις πολλών ακαδημαϊκών γύρω από την ήπια ισχύ είναι αρκετές και έχουν εμπνεύσει ένα ευρύ φάσμα των διπλωματικών πρακτικών. Ο Nye έχει ενεργή συμμετοχή σ' αυτές τις συνομιλίες. Μέσω των γραπτών του στο Foreign Affairs, στο Foreign Policy και σε πολυάριθμα ειδησεογραφικά μέσα, ο Nye προσπαθεί να βελτιώσει το ορισμό της έννοιας της ήπιας ισχύος⁵⁵.

Οι συζητήσεις αυτές σχετίζονται με τη χρησιμότητα και το ρόλο της, με την αλληλεπίδρασή της με τη σκληρή ισχύ, με το σε ποια σχολή σκέψης των διεθνών σχέσεων ανήκει, με τις πηγές και τα πρόσωπά της, με το εύρος και την εφαρμογή της, με την ασάφειά της και με το ποιος την ασκεί τελικά. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τις βασικές θεματικές κριτικής της.

ΑΣΑΦΕΙΑ

Ένα ερώτημα που τίθεται είναι το τι είναι και τι δεν είναι η ήπια ισχύς.

Ο Nye αντιλήφθηκε αρχικά την ήπια ισχύ ως «αντίθετη της ισχύος που επιβάλλεται διατάσσοντας τους άλλους να κάνουν αυτό που εσύ θες.» Η ήπια ισχύς, σύμφωνα με το Nye, εμφανίζεται «όταν μια χώρα κάνει άλλες χώρες να επιθυμούν αυτό που επιθυμεί η ίδια.»⁵⁶.

Οι συλλήψεις του Nye περί ήπιας ισχύος είναι ιδιαίτερα προβληματικές διότι είναι αμετάβλητα διαφορούμενες. Διευκρινίζουν μόνο μερικές πηγές της ήπιας ισχύος. Δεν εξηγούν με ποιον τρόπο οι όψεις της ήπιας ισχύος μπορούν να μετατραπούν σε ισχύ που επηρεάζει τη συμπεριφορά των δρώντων και δημιουργεί ευνοϊκές εκβάσεις.

⁵⁵ Mingjiang Li (επιμ.), «*Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*», Lexington Books, United Kingdom, 2009, σελ. 47.

⁵⁶ Nye Joseph, «*Soft Power*», Foreign Policy, Τεύχος 80, 1990, σελ. 166.

Δεν μπορούν να θέσουν το πλαίσιο στο οποίο ασκείται η ισχύς. Αυτό το πρόβλημα της ασάφειας ενισχύεται όσο η έννοια γίνεται δημοφιλέστερη⁵⁷.

Μια ακόμα κριτική που γίνεται αφορά τα όρια των εννοιών της σκληρής και της ήπιας ισχύος. Αυτό που είναι ασαφές είναι η σημασία των πηγών άσκησης της σκληρής ισχύος στην έλξη ενός κράτους άρα και την ήπια ισχύ.

Σύμφωνα με τον Kearn χωρίς αυτές τις πηγές άσκησης της σκληρής ισχύος είναι ιδιαίτερα δύσκολο για ένα κράτος να ασκήσει ήπια ισχύ. Αυτό που έχει σημασία τελικά, δεν είναι τόσο η έλξη που ασκούν ο πολιτισμός, η ιδεολογία και οι αξίες, αλλά οι υλικές πηγές της ισχύος, γεγονός που φαίνεται και από τα γραπτά του Nye όπου αναφέρει πως η τεχνολογία είναι αυτή που ελκύει περισσότερο τα υπόλοιπα κράτη προς το αμερικανικό μοντέλο⁵⁸.

ΠΗΓΕΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ

Δεύτερο ερώτημα, και στενά συνδεδεμένο με το ανωτέρω, περί ασάφειας της έννοιας της ήπιας ισχύος, είναι η σύγχυση που υπάρχει σχετικά με τις πηγές της ήπιας ισχύος.

Όπως προείπαμε, σύμφωνα με το Nye «η ήπια ισχύς μίας χώρας επαφίεται κυρίως σε τρεις πηγές: στην κουλτούρα (εκεί όπου αυτή είναι ελκυστική στους άλλους), στις πολιτικές αξίες (όταν τις υπηρετεί πιστά, στο εσωτερικό και το εξωτερικό) και στην εξωτερική πολιτική (όταν είναι νομιμοποιημένη και έχει ηθική εξουσία)»⁵⁹.

Η σύγχυση φαίνεται να προέρχεται από διάφορες κατευθύνσεις: Από τη μια, η έλξη (λέξη-κλειδί για την κατανόηση της έννοιας της ήπιας ισχύος) αποσιωπάται και συζητείται σπάνια⁶⁰. Μεγαλύτερο πρόβλημα αποτελεί όταν η αξία της επιφορτίζεται. Το ερώτημα που τίθεται είναι: έλξη σε ποιον και για ποιο λόγο; Και πως δημιουργείται αυτή η έλξη; Από την άλλη, η κουλτούρα μπορεί να αποτελέσει μια τόσο ευρεία έννοια

⁵⁷ Mingjiang Li (επιμ.), «*Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*», Lexington Books, United Kingdom, 2009, σελ. 47.

⁵⁸ Kearn David W., «*The hard truths about soft power*», στο *Journal of Political Power*, τομ 4, τευχ. 1, 2011, σελ. 74.

⁵⁹ Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 11.

⁶⁰ Janice B Mattern, «*Why 'Soft Power' Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics*», *Millennium— Journal of International Studies* 33, 2005, σελ. 583–612.

ώστε να είναι ευάλωτη στην κατάχρηση; Τέλος, υπάρχει το πρόβλημα της προοπτικής. Για εκείνους που ασκούν την ισχύ, η κουλτούρα, οι πολιτικές αξίες και η εξωτερική πολιτική μπορούν να αποτελέσουν πηγές άσκησης ήπιας ισχύος. Για εκείνους, όμως που είναι αποδέκτες της, η διαφοροποίηση μεταξύ σκληρής και ήπιας ισχύος είναι μόνο ακαδημαϊκή⁶¹.

Ως προς την κριτική της έννοιας της έλξης και της ήπιας ισχύος, ο Hall αντικρούει μία προς μία τις πηγές άσκησης ήπιας ισχύος που αναφέρει ο Nye. Υποστηρίζει πως η κουλτούρα δεν αποτελεί πάντα πηγή έλξης, αλλά ακόμα κι αν συμβαίνει αυτό, δεν είναι εύκολο να μεταφερθεί στην εξωτερική πολιτική ενός κράτους. Επίσης, σύμφωνα με το Hall, οι πολιτικοί θεσμοί στο εσωτερικό ενός κράτους έχουν να κάνουν με την πολιτική ταυτότητα, επομένως, δεν αποτελούν σταθερά για ανάλυση. Τέλος, θεωρεί πως, όσον αφορά τη ρητορική περί εξωτερικής πολιτικής, μπορεί, μεν, να έχει θετικά μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα για ένα κράτος, αλλά από την άλλη, μελλοντικά μπορεί να το εγκλωβίσει σε στρατηγικές που δεν το συμφέρουν⁶².

ΠΟΙΟΣ ΑΣΚΕΙ ΗΠΙΑ ΙΣΧΥ;

Σύμφωνα με το Nye, στον 21^ο αιώνα μόνο οι ΗΠΑ και, ως ένα βαθμό, οι φιλελεύθερες δημοκρατίες με ανεπτυγμένη οικονομία, θα μπορούσαν ενδεχομένως να κατέχουν τις πηγές και τη δυνατότητα ώστε να ασκήσουν ήπια ισχύ⁶³.

Ο χαρακτηρισμός του Robert Kagan ότι: «οι Αμερικανοί είναι από τον Άρη και οι Ευρωπαίοι από την Αφροδίτη»⁶⁴ φαίνεται να καταδεικνύει τη δυνατότητα της Ευρώπης στην άσκηση της ήπιας ισχύος της, παρότι, ακόμα κι ο Nye θεωρεί δύσκολο το να προσδιορίσει από πού προέρχεται αυτή η ήπια ισχύς⁶⁵.

⁶¹ Mingjiang Li (επιμ.), «*Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*», Lexington Books, United Kingdom, 2009, σελ. 48.

⁶² Hall, Todd, «*An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category*», στο *The Chinese Journal of International Politics*, том. 3, 2010.

⁶³ Nye Joseph S. Jr., «*Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης*», μτφρ. Παπαστάμου Ιωάννα, Παπαζήση, Αθήνα, 2003.

⁶⁴ Robert Kagan, «*Of Power and Paradise: America and Europe in the New World Order*», New York, Alfred A. Knopf, 2003, σελ. 3.

⁶⁵ Nye Joseph S. Jr., «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 154.

Ο Nye, από την άλλη θεωρεί ότι οι μη κρατικοί δρώντες, όπως είναι και οι ΜΚΟ, μπορεί να κατέχουν και να ασκούν ήπια ισχύ⁶⁶.

Οι επικριτές της ήπιας ισχύος εστιάζουν στο γεγονός πως η ήπια ισχύς κατάφερε να αναπτυχθεί ως θεωρία στις ΗΠΑ, το ηγεμονικό κράτος, δηλαδή, του διεθνούς συστήματος το οποίο, προσπαθεί να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της με ήπιο τρόπο⁶⁷. Σύμφωνα με τον Morgenthau ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό τρόπο ιμπεριαλισμού καθώς «μαλακώνει τον εχθρό, προετοιμάζει το έδαφος για στρατιωτική εισβολή ή οικονομική διείσδυση»⁶⁸.

Παρότι η ιδέα της ήπιας ισχύος έχει χρησιμοποιηθεί και από άλλα κράτη, μη ηγεμονικά, η διαπίστωση πως αυτό έγινε με τα κράτη να βλέπουν τις δικές τους αξίες ως ελκυστικές όλο και ενισχύεται⁶⁹.

ΡΟΛΟΣ, ΕΥΡΟΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν πως για να εφαρμοστεί η ήπια ισχύς επιτυχώς, είναι απαραίτητο να υπάρχουν παρόμοιες κοινωνικές δομές. Αυτό σημαίνει πως στην ευρύτερη Δύση μπορεί να παρατηρηθεί κάποιου είδους έλξη από ένα κράτος σε ένα άλλο, λόγω κοινής κουλτούρας, αλλά όχι εκτός αυτού του ίδιου πεδίου⁷⁰.

Γι' αυτό το λόγο, πρέπει να σημειωθεί εδώ πως ο Nye αναφέρει πως η κουλτούρα κάποιου μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος, εκεί όπου είναι ελκυστική⁷¹.

Επίσης, συνεχίζοντας με την κριτική, σύμφωνα με τον Ying Fan μια χώρα διαθέτει πολλούς δρώντες. Σε κάποιους από αυτούς τους αρέσει η έλξη και σε κάποιους όχι. Αν λοιπόν, η έλξη οδηγήσει στην ικανότητα επιρροής εξαρτάται από το ποιες ομάδες σε μια χώρα έλκονται και στον έλεγχο που μπορούν να ασκήσουν αυτές οι ομάδες στη διαμόρφωση πολιτικής. Επίσης, η διαμόρφωση πολιτικής σε κρατικό επίπεδο είναι πολύ πιο περίπλοκη απ' ό τι σε προσωπικό επίπεδο. Επομένως, δεδομένης

⁶⁶ο. π., σελ. 31.

⁶⁷ Nye Joseph Jr., «*The Future of Power*», New York, Public Affairs, 2011, σελ. 221.

⁶⁸ Morgenthau Hans J., «*Politics Among Nations*», Peking University Press, 2005, σελ. 74.

⁶⁹ Hall Todd, «*An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category*», στο *The Chinese Journal of International Politics*, τομ. 3, 2010, 189-211, σελ. 195.

⁷⁰ Kearn David W., «*The hard truths about soft power*», στο *Journal of Political Power*, τομ 4, τευχ. 1, 2011.

⁷¹ Nye Joseph S. Jr., «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 11.

της μη ελεγχόμενης και απρόβλεπτης φύσης της ήπιας ισχύος, είναι αδύνατο να ασκήσει κανείς ήπια ισχύ με συντονισμένο τρόπο, όπως προτείνει ο Nye⁷².

Μια άλλη συζήτηση που έχει προκύψει σχετίζεται με το τι περιλαμβάνει ακριβώς η έννοια της ήπιας ισχύος καθώς το μοντέλο της εν λόγω έννοιας έχει μετεξελιχθεί σε σχέση με την αρχική του σύλληψη. Ο Nye, όταν πρωτοπαρουσίασε τον όρο, χρησιμοποίησε έναν περιορισμένο ορισμό. Στο βιβλίο του “The Future of Power” αναφέρει πως η κουλτούρα, οι αξίες και οι πολιτικές είναι οι πηγές άσκησης ήπιας ισχύος⁷³. Από την άλλη ο Kurlantzick χρησιμοποιεί και τις οικονομικές επενδύσεις ως πηγές άσκησης ήπιας ισχύος⁷⁴ ενώ, μεταξύ άλλων, γίνεται λόγος και για «διπλωματία του κλίματος» και οικονομικό φιλελευθερισμό⁷⁵.

Τέλος, υπάρχει το θέμα της χρήσης και του ρόλου της ήπιας ισχύος. Σε μια ευρεία κλίμακα, ο Nye υποστηρίζει ότι η επιτυχία στην παγκόσμια πολιτική εξαρτάται όλο και περισσότερο από την άσκηση της ήπιας ισχύος.⁷⁶ Σύμφωνα με το Nye: «στην εποχή της πληροφόρησης, η επιτυχία δεν είναι μόνο το αποτέλεσμα του ποιανού τα όπλα νίκησαν αλλά και το ποιανού η ιστορία νίκησε»⁷⁷.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Ο Nye αναφέρει πως η ουσία της έννοιας της ήπιας ισχύος δεν είναι καινούργια. Ο ίδιος λέει ότι βασίστηκε στο «δεύτερο πρόσωπο της ισχύος», όπως αυτό παρουσιάστηκε από τους Bachrach και Baratz⁷⁸. Σε σχετικό άρθρο τους⁷⁹, αναφέρονται σε ένα «δεύτερο πρόσωπο της ισχύος», το οποίο δεν εξαρτάται μόνο από υλικούς πόρους αλλά και από τη φήμη που έχει ένα κράτος.

⁷² Ying Fan, «Soft Power: Power of Attraction or Confusion?», Place Branding and Public Diplomacy, τομ. 4, τευχ. 2, 2008, σελ. 147-158.

⁷³ Nye Joseph Jr., «The Future of Power», New York, Public Affairs, 2011, σελ. 85.

⁷⁴ Kurlantzick Joshua, «Charm Offensive How China's Soft Power Is Transforming the World», New Haven, Yale University Press, 2007.

⁷⁵ Mingjiang Li (επιμ.), «Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics», Lexington Books, United Kingdom, 2009, σελ. 47.

⁷⁶ Mingjiang Li (επιμ.), «Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics», Lexington Books, United Kingdom, 2009, σελ. 49.

⁷⁷ Joseph Nye, «Our Impoverished Discourse», Huffington Post, November 1, 2006.

⁷⁸ Nye Joseph Jr., «Public Diplomacy and Soft Power» στο «The ANNALS of American Academy of Political and Social Science, τευχ. 616, Μάρτιος 2008.

⁷⁹ Bachrach P., Baratz M. S., «Two Faces of Power», στο «The American Political Science Review», τομ. 56, τευχ. 4, Δεκέμβριος 1962, σ. 947-952.

Στο πιο πρόσφατο βιβλίο του «The Future of Power» ο Nye μιλά για τρία πρόσωπα της ισχύος: Το πρώτο είναι του Dahl, και αναφέρεται στην ικανότητα ενός δρώντα να πείσει τους άλλους να πράξουν ενάντια στις αρχικές τους επιθυμίες και στρατηγικές. Το δεύτερο είναι των Bachrach και Baratz, και αναφέρεται στην κατασκευή ατζέντας με την οποία ένας δρών περιορίζει τις επιλογές των άλλων αποκλείοντας τις στρατηγικές τους. Το τρίτο πρόσωπο της ισχύος είναι του Lukes και αναφέρεται στη διαμόρφωση προτιμήσεων των άλλων, με σκοπό να μη λαμβάνονται υπόψη κάποιες στρατηγικές⁸⁰.

ΣΕ ΠΟΙΑ ΣΧΟΛΗ ΑΝΗΚΕΙ;

Κάποιες αδυναμίες περί της έννοιας της ισχύος οδήγησαν στην εκτεταμένη κριτική της. Αντιμετωπίζεται με διαφορετική οπτική από τις διάφορες σχολές σκέψης. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική σχολή των διεθνών σχέσεων, βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος είναι τα κράτη τα οποία έχουν ως στόχο τη μεγιστοποίηση της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας τους⁸¹. Οι διεθνείς θεσμοί, επίσης, σύμφωνα με το ρεαλιστικό παράδειγμα, αποτελούν τα εργαλεία ώστε να προωθηθούν τα εθνικά συμφέροντα και η εξισορρόπηση των αντιπάλων είναι πρωταρχικό μέλημα των κρατών⁸². Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz η ήπια ισχύ είναι «η ικανότητα να επηρεάζεις τον άλλο περισσότερο απ' ό,τι μπορεί να σε επηρεάσει ο ίδιος»⁸³. Όλα αυτά μπορούν να μας οδηγήσουν στον ισχυρισμό πως η ήπια ισχύ αποτελεί μέρος των εργαλείων που χρησιμοποιούν τα κράτη για τη σύναψη συμμαχιών.

Σύμφωνα με το Nye η έννοια της ήπιας ισχύος δεν έχει μεγάλη απόκλιση από το ρεαλιστικό μοντέλο σκέψης. Ο ίδιος θεωρεί πρωταρχικής σημασίας για την αντιμετώπιση των απειλών τη στρατιωτική ισχύ αλλά τονίζει πως η έλλειψη ήπιας ισχύος μιας χώρας και η διάλυση της εικόνας της στη διεθνή κοινή γνώμη μπορεί να αποβεί καταστροφική για τη θέση της στο διεθνές σύστημα.

Για τους οπαδούς της φιλελεύθερης σχολής σκέψης η παγκόσμια ειρήνη μπορεί να επιτευχθεί με την εξάπλωση της δημοκρατίας και με την οικονομική αλληλεξάρτηση.

⁸⁰ Nye Joseph Jr., «*The Future of Power*», New York, Public Affairs, 2011, σελ. 91, 129, 131.

⁸¹ Πλατιάς Αθανάσιος, «*Το Νέο Διεθνές Σύστημα*», Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ. 28.

⁸² ο. π. σελ. 31.

⁸³ Από ομιλία του Kenneth Waltz στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Μάιος 2011.

Για το Nye ο οποίος προέρχεται από αυτή τη σχολή και ο οποίος έχει συγγράψει έργα με τον Robert Keohane για τη «σύνθετη αλληλεξάρτηση»⁸⁴, ο ρεαλισμός δεν απορρίπτεται, πράγμα που φαίνεται και στο τελευταίο έργο του, όπου υποστηρίζει το λεγόμενο «φιλελεύθερο ρεαλισμό»⁸⁵. Η σημαντικότερη μορφή ισχύος στο διεθνές σύστημα, παραμένει η στρατιωτική αλλά «η συνεργασία, οι θεσμοί και η επιδίωξη κοινών αγαθών από τα οποία μπορούν όλοι να ωφεληθούν» είναι επίσης αναγκαία⁸⁶.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΗΠΙΑ ΙΣΧΥ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Παραδείγματα άσκησης ήπιας ισχύος μέσω τη τέχνης και του πολιτισμού υπήρχαν από αρχαιοτάτων χρόνων. Τέτοια παραδείγματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν ακόμα και η αρχαία Αθήνα, η ρωμαϊκή και η βυζαντινή αυτοκρατορία αλλά και η φιλοσοφία της αρχαίας Κίνας. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία, μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε την ήπια ισχύ χωρών που διαδραματίζουν μέχρι και σήμερα πρωταγωνιστικό ρόλο στην εξέλιξη των διεθνών σχέσεων ή που τα αποτελέσματα των επιλογών τους στην άσκηση της ήπιας ισχύος τους επηρεάζουν τη σημερινή διεθνή πολιτική πραγματικότητα. Οι ΗΠΑ, η Σοβιετική Ένωση, και κράτη της Δύσης αποτελούν τέτοια παραδείγματα.

Όσον αφορά το εύρος και το πλαίσιο εφαρμογών της ήπιας ισχύος, ορισμένοι υποστηρίζουν πως για να εφαρμοστεί με επιτυχία, χρειάζεται παρόμοιες κοινωνικές δομές. Επομένως στη λεγόμενη Δύση μπορεί να παρατηρηθεί κάποιου είδους έλξη ενός

⁸⁴ Keohane Robert and Nye Joseph, «*Power and Interdependence: World Politics in Transition*», Boston, Little, Brown, 1977.

⁸⁵ Nye Joseph Jr., «*The Future of Power*», New York, Public Affairs, 2011, σελ. 213.

⁸⁶ Ο. π., σελ. 214.

κράτους προς ένα άλλο⁸⁷. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων, η έννοια της ισχύος άρχισε να εφαρμόζεται και να διαχέεται και σε μη δυτικά κράτη όπως είναι για παράδειγμα η Κίνα.

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Οι Αυστραλοί αξιοποιούν ιδιαίτερα τον πολιτισμό τους ως πηγή άσκησης της ήπιας ισχύος τους. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην οικοδόμηση της εικόνας της χώρας στο εξωτερικό. Πιστεύουν ότι μόνο με τη δημιουργία στενότερων σχέσεων με τους άλλους λαούς μπορεί να δοθεί η δυνατότητα να επικοινωνήσουν τις αξίες και τον πολιτισμό τους. Γι' αυτό το λόγο, το Υπουργείο Εξωτερικών της Αυστραλίας, μέσω προγραμμάτων πολιτιστικών ανταλλαγών, προσπαθεί να προβάλλει τη σύγχρονη Αυστραλία στο διεθνές σύστημα αλλά και να βοηθήσει στην αμεσότερη προσέγγισή της. Χαρακτηριστικά ο Υπουργός Εξωτερικών της χώρας αναφέρει πως: «Η προβολή της καλής εικόνας της Αυστραλίας στο εξωτερικό αποτελεί υποχρέωση και καθήκον των Ομοσπονδιακών και Πολιτειακών κυβερνήσεων με τη συμμετοχή των πολιτιστικών φορέων, των επιχειρήσεων και των μη κυβερνητικών οργανισμών».⁸⁸

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα άσκησης ήπιας ισχύος από μέρους της Αυστραλίας ήταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες που έλαβαν χώρα στο Σύδνεϋ το 2000. Μέσω αυτών, δόθηκε στη χώρα μια μοναδική ευκαιρία προβολής της εικόνας της στο διεθνές σύστημα, την οποία αξιοποίησε με την συντονισμένη προώθηση των πολιτισμικών αγαθών της⁸⁹.

⁸⁷ Kearn David W., «*The hard truths about soft power*», στο *Journal of Political Power*, τομ 4, τευχ. 1, 2011.

⁸⁸ «*Public Diplomacy and Cultural Relations*», σελ. 78, όπως αναφέρεται στο: Κοσμίδου Ζωή, «*Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 135.

⁸⁹ Κοσμίδου Ζωή, «*Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 135.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Η Αυστρία είναι μια χώρα που ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την προβολή της εικόνας της και για την άσκηση της ήπιας ισχύος της στο εξωτερικό. Αυτό αποδεικνύεται με τον πιο εμφανή τρόπο, από το γεγονός ότι έρχεται πρώτη στην Ευρώπη ως προς τις δαπάνες για τον πολιτισμό⁹⁰.

Η Αυστρία έχει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Ο Μότσαρτ, ο Σούμπερτ, ο Στράους αλλά και το έργο του Φρόντ, εξακολουθούν να προκαλούν το θαυμασμό και την έλξη σε διεθνές επίπεδο. Μέσω της επιρροής, λοιπόν, που ασκεί η πολιτιστική παράδοση της Αυστρίας, δίνεται στη χώρα η ευκαιρία να αυξήσει την ήπια ισχύ της.

M. ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Η Μεγάλη Βρετανία αποτελεί μια από τις χώρες που αξιοποιούν ιδιαίτερα την ήπια ισχύ τους. Ο πολιτισμός και οι τέχνες της ασκούν ιδιαίτερη επιρροή σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ, το 2012, ήρθε πρώτη παγκοσμίως στην ερεύνα για την ήπια ισχύ του περιοδικού Monocle.⁹¹

Η επιρροή της βρετανικής κουλτούρας και της βρετανικής μόδας είναι παγκοσμίως διαδεδομένη. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες που διενεργήθηκαν στο Λονδίνο το 2012 έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση και ενίσχυση αυτής της επιρροής. Τα βρετανικά μέσα ενημέρωσης έχουν διεθνή απήχηση, όπως για παράδειγμα το BBC αλλά και το περιοδικό “The Economist”. Επίσης, η βρετανική λογοτεχνία αλλά και οι βρετανικές ταινίες είναι παγκοσμίως σαηγευτικές, ενώ το βρετανικό θέατρο δίνει τη δυνατότητα στο Λονδίνο να αποτελεί μια από τις πόλεις με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η Μ. Βρετανία κατατάσσεται τρίτη στα Νόμπελ λογοτεχνίας και στις πωλήσεις μουσικής, αποτελούν

⁹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.austria.info/us/culture-art (αυτούσιο κείμενο 15-6-2014).

⁹¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012> (αυτούσιο κείμενο 12-4-2014).

σημαντικές αποδείξεις για το ρόλο που παίζει η ήπια ισχύς στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας⁹².

ΓΑΛΛΙΑ

Η Γαλλία είναι ένα κράτος με μακρά παράδοση πολιτισμού. Η πολιτιστική διπλωματία ως μέσο άσκησης της ήπιας ισχύος, όπως προείπαμε, βρίσκεται στον πυρήνα της πολιτικής ατζέντας της Γαλλίας, καθώς, ξοδεύει περίπου ένα δισεκατομμύριο δολάρια το χρόνο για τη διάδοση του πολιτισμού της (Nye, 2005: 153). Όπως εκτιμάται «η ήπια ισχύς της Γαλλίας έχει σαφώς διατηρηθεί ή και αυξηθεί κατά τα προηγούμενα 50 χρόνια, αν και το Παρίσι ίσως να μην είναι πια η βασική πνευματική, πολιτιστική και φιλοσοφική πρωτεύουσα του κόσμου».⁹³

Η γαλλική κουλτούρα ως καθημερινή έκφραση του τρόπου ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων βιώνεται σε πολλά μέρη του κόσμου. Ο γαλλικός κινηματογράφος έχει επικρατήσει σε πολλές χώρες, καταλαμβάνοντας την πρωτοκαθεδρία ακόμα και σε σχέση με τον τοπικό, εθνικό κινηματογράφο. Κλασικοί συγγραφείς, όπως οι Balzac και ο Hugo θεωρούνται πάντα πολιτιστικές αναφορές, όπως και τα γαλλικά ρεύματα του «νουβέλ βαγκ» ή του στρουκτουραλισμού που μελετήθηκαν και αναπαράχθηκαν σε διάφορες χώρες του κόσμου.

Σε ετήσια έρευνα του περιοδικού *Monocle* που μελετά την ήπια ισχύ των κρατών, τοποθετείται, για το 2013, στην τέταρτη θέση παγκοσμίως.⁹⁴ Τέλος, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε πως κατατάσσεται πρώτη στα Νόμπελ λογοτεχνίας και πέμπτη στις πωλήσεις μουσικής παγκοσμίως, γεγονός που μας αποδεικνύει περίτρανα πως η Γαλλία αποτελεί παράδειγμα διεθνών διακρίσεων σε επίπεδο άσκησης της ήπιας ισχύος της⁹⁵.

⁹² Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 154.

⁹³ Craig Whitney, «*French Speakers Meet Where Few Will Hear*», *New York Times*, 15 Νοεμβρίου 1997, σελ. 4, όπως αναφέρεται στο Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 154.

⁹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013> (αυτούσιο κείμενο 12-4-2014).

⁹⁵ Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 154.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η Γερμανία είναι μια χώρα, η ήπια ισχύς της οποίας ασκείται κατά κύριο λόγο μέσω της επιρροής που ασκούν οι κλασικές της τέχνες και όχι ο τρόπος ζωής της. Αξίζει να αναφερθεί πως η Γερμανία βρίσκεται στην τρίτη θέση στις πωλήσεις βιβλίων και στην τέταρτη θέση στις πωλήσεις μουσικής σε παγκόσμιο επίπεδο⁹⁶.

Σε ετήσια έρευνα του περιοδικού *Monocle* και του Ινστιτούτου για την Διακυβέρνηση, η Γερμανία χαρακτηρίστηκε ως ηγέτιδα ήπιας ισχύος του κόσμου για το 2013. Στην παρουσίαση της κατάταξης τονίζεται πως η άνοδος της Γερμανίας στην πρώτη θέση δεν αποτελεί έκπληξη, καθώς «η χώρα είναι παραδοσιακά εξαιρετική στην προώθηση ιδεών, αξιών και στόχων, χρησιμοποιώντας διπλωματικά, πολιτιστικά και οικονομικά εργαλεία» και τονίζεται ότι «κάνοντας ήσυχα σωστά τα πιο απλά πράγματα, είναι μια χώρα που έχει εξελιχθεί σε παγκόσμια δύναμη και οι υπόλοιποι αισθανόμαστε άνετα με αυτό».⁹⁷

ΗΠΑ

Μερικές φορές οι κυβερνήσεις δυσκολεύονται να ελέγξουν και ν' ασκήσουν ήπια ισχύ, αλλά αυτό δε μειώνει τη σημασία της. Ένας Γάλλος πρώην υπουργός Εξωτερικών ήταν που παρατήρησε ότι οι Αμερικανοί είναι ισχυροί επειδή μπορούν «να εμπνεύσουν τα όνειρα και τις επιθυμίες των άλλων, χάρη στην επιβολή των παγκόσμιων ειδώλων μέσω του κινηματογράφου και της τηλεόρασης κι επειδή, γι' αυτούς τους ίδιους λόγους, μεγάλος αριθμός φοιτητών από άλλες χώρες έρχονται στις ΗΠΑ για να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους»⁹⁸.

Πολλοί διαχωρίζουν την κουλτούρα ανάμεσα σε υψηλή και λαϊκή κουλτούρα. Κάποιοι παρατηρητές, ίσως συμφωνούσαν πως η αμερικανική υψηλή κουλτούρα

⁹⁶ Ο. π.

⁹⁷ «Ηγέτιδα "Ηπια Ισχύς" του κόσμου για το 2013 η Γερμανία», Εφ. «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 21.11.2013, (αυτούσιο κείμενο 4-2-2014).

⁹⁸ Hubert Vedrine και Dominique Moisi, «*France in an Age of Globalization*», Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 2001, σελ. 3.

παρήγαγε και παράγει σημαντική ήπια ισχύ για τις Ηνωμένες Πολιτείες, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου⁹⁹.

Από την άλλη, όσον αφορά τη λαϊκή κουλτούρα ως μέσο άσκησης ήπιας ισχύος των ΗΠΑ, δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν πως ο αμερικανικός λαϊκός πολιτισμός εκμαυλίζει μέσω της καταλυτικής δύναμης του μάρκετινγκ και της υπόσχεσης της απόλαυσης.¹⁰⁰ Οι επικριτές της λαϊκής κουλτούρας την απορρίπτουν λόγω των ωμών εμπορικών μεθόδων της. Όμως, μια τέτοια αποστροφή δεν μπορεί να είναι ορθή, διότι δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η λαϊκή ψυχαγωγία περιέχει συχνά υποσυνείδητες εικόνες και μηνύματα για τον ατομικισμό, την καταναλωτική επιλογή και άλλες αξίες που έχουν σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις¹⁰¹.

Η αμερικανική κουλτούρα, λοιπόν, δεν περιλαμβάνει μόνο βία, ερωτισμό και υλισμό, αλλά απεικονίζει και αξίες που είναι ανοιχτές, ευμετάβλητες, πλουραλιστικές και ελεύθερες. Το περιεχόμενο της λαϊκής κουλτούρας των ΗΠΑ είναι αυτό που ενισχύει την ήπια ισχύ της στο εξωτερικό κάνοντας τις ΗΠΑ πόλο έλξης για τους υπόλοιπους δρώντες του διεθνούς συστήματος.

Συνήθως οι αξίες μεταδίδονται με πιο ισχυρό τρόπο μέσω των εικόνων απ' ότι μέσω των λέξεων. Για το λόγο αυτό το Χόλυγουντ είναι ο μεγαλύτερος διαφημιστής και εξαγωγέας οπτικών συμβόλων στον κόσμο. Ακόμη και η μουσική ροκ-εν-ρολ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου παρ' όλες τις προσπάθειες των Σοβιετικών να το αποτρέψουν¹⁰².

Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες, η άσκηση ήπιας ισχύος από μέρος των Ηνωμένων Πολιτειών παρουσιάζει μια εμφανή κάμψη σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Το 1999, ο Χάντινγκτον υποστήριξε ότι αν οι ΗΠΑ συνεχίσουν να συμπεριφέρονται λες και το διεθνές σύστημα είναι μονοπολικό θα καταλήξουν στο να βιώσουν μια διπλωματική απομόνωση¹⁰³. Από την άλλη, ο Nye υποστηρίζοντας την ηγεμονία των ΗΠΑ, αναφέρει το 2008 στο «*Recovering American Leadership*» ότι

⁹⁹ Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 101.

¹⁰⁰ Edward Rothstein, «*Damning (Yet Desiring) Mickey and the Big Mac*», New York Times, 2 Μαρτίου 2002. (αυτούσιο κείμενο 22-3-2014).

¹⁰¹ Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 100.

¹⁰² ο. π., σελ. 105.

¹⁰³ Huntington Samuel, «*The Lonely Superpower*», στο Foreign Affairs, τευχ. 78, τομ. 2, 1999, σελ.35-49.

μόνο αν η Αμερική λειτουργήσει με υπεροψία απέναντι στα άλλα κράτη ίσως χάσει την υπεροχή που έχει σε σχέση μ' αυτά¹⁰⁴.

Μιλώντας όμως για την ήπια ισχύ που ασκεί η Αμερική στο διεθνές σύστημα, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, πως η βασική αφορμή για την ανάπτυξη της ήπιας δύναμής της ήταν η προσπάθειά της να κυριαρχήσει στο διπολικό σύστημα που επικρατούσε επί Ψυχρού Πολέμου. Για να κατανοήσουμε, λοιπόν, καλύτερα το φαινόμενο αυτό, θεωρούμε χρήσιμη μια σύντομη εξέταση της άσκησης ήπιας ισχύος από το «αντίπαλον δέος» των ΗΠΑ εκείνη την εποχή, τη Σοβιετικής Ένωσης.

ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ο κύριος ανταγωνιστής των ΗΠΑ σε επίπεδο άσκησης της ήπιας ισχύος ήταν η Σοβιετική Ένωση. Βασικό της μέλημα ήταν να πείσει τα υπόλοιπα κράτη του διεθνούς συστήματος για τη θελκτικότητα του κομμουνιστικού συστήματος και για το σκοπό αυτό επιδόθηκε σε μια εκτεταμένη εκστρατεία που κράτησε όσο και η διάρκεια του ίδιου του Ψυχρού Πολέμου.

Σ' αυτό που έδωσε μεγάλη βαρύτητα η Σοβιετική Ένωση ήταν η προώθηση των πολιτιστικών και εκπαιδευτικών συστημάτων της, προβάλλοντάς τα ως σαφώς ανώτερα εκείνων της Αμερικής. Επίσης, δαπανώντας τεράστια ποσά στις τέχνες, κατάφερε να προκαλέσει τον παγκόσμιο θαυμασμό. Βασικά παραδείγματα ήπιας ισχύος μέσω της σοβιετικής καλλιτεχνικής προβολής αποτελούν τα μπαλέτα Μπολσόι και Κίροφ αλλά και οι συμφωνικές ορχήστρες που συγκέντρωναν τη γενική επιδοκμασία¹⁰⁵.

Από την άλλη πλευρά, η σοβιετική λαϊκή κουλτούρα δεν αποτέλεσε ποτέ σημαντική πηγή ήπιας ισχύος. Το σοβιετικό σύστημα, προσπαθώντας να αποφύγει τις αστικές πολιτιστικές επιρροές, διαμορφώθηκε σε ένα σύστημα με έντονα κλειστό

¹⁰⁴ Nye Joseph S. Jr., «*Recovering American Leadership*», Survival, τομ. 50, τεύχ. 1, 2008. DFAIT, 2005, International Policy Statement, Diplomacy Section, σελ. 55-68.

¹⁰⁵ Nye Joseph S. Jr., «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 151.

χαρακτήρα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να ανταγωνιστεί την Αμερική στο επίπεδο της μαζικής κουλτούρας και να μην κατορθώσει να έχει μια παγκόσμια επιρροή όπως αυτή των ΗΠΑ στους τομείς του κινηματογράφου, της τηλεόρασης και της λαϊκής μουσικής. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε πως η σοβιετική κουλτούρα δε δημιούργησε αξιόλογες πηγές ήπιας ισχύος¹⁰⁶.

ΚΑΝΑΔΑΣ

Η προβολή του Καναδά και η άσκηση της ήπιας ισχύος του γίνεται μέσω των διπλωματικών αποστολών και πρέσβων σε συνεργασία με φορείς από την κοινωνία των πολιτών και ΜΚΟ¹⁰⁷.

Σύμφωνα με την έκθεση για τη Διεθνή Πολιτική του Καναδά το 2005¹⁰⁸, η αξιοπιστία και η επιρροή του στο εξωτερικό στηρίζεται τόσο σε κυβερνητικές δράσεις, όσο και στους ίδιους τους Καναδούς. Καναδοί καλλιτέχνες, καθηγητές, σπουδαστές και ερευνητές αλληλεπιδρούν με άλλα άτομα του εξωτερικού καλλιεργώντας μακροχρόνιες σχέσεις και ενισχύοντας την επιρροή της χώρας τους.

Ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και το Ίντερνετ βοηθούν στο χτίσιμο μιας ελκυστικής εικόνας της χώρας και στην προώθηση της ήπιας ισχύος της στο εξωτερικό¹⁰⁹.

¹⁰⁶ ο. π.

¹⁰⁷ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 146-152.

¹⁰⁸ DFAIT, 2005, International Policy Statement, Diplomacy Section.

¹⁰⁹ Κοσμίδου Ζωή, «Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000, σελ. 146-152.

Η ήπια ισχύς είναι ένα από τα μέσα που χρησιμοποιεί η Κίνα ώστε να πετύχει τους σκοπούς της υψηλής στρατηγικής της. Οφείλουμε να αναφέρουμε πως η έννοια της ήπιας ισχύος, για τους Κινέζους, είναι κατά κάποιον τρόπο διαφοροποιημένη σε σχέση με αυτή που, εν πολλοίς, γνωρίζουμε. Συνήθως την αποκαλούν «πνευματική» ισχύ και αφορά όχι μόνο τις εξωτερικές αλλά και τις εσωτερικές σχέσεις της χώρας ενώ θεωρούν πως ο όρος περιλαμβάνει ακόμα και τα πεδία των επενδύσεων και της οικονομίας¹¹⁰.

Πηγές άσκησης της κινεζικής ήπιας ισχύος, λοιπόν, αποτελούν ο πολιτισμός, οι πολιτικές αξίες της, η εξωτερική της πολιτική και οι επενδύσεις σε συνδυασμό με την οικονομική βοήθεια. Ως προς τον πολιτισμό, που μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία, αποτελεί την πιο σημαντική και προβεβλημένη πηγή ήπιας ισχύος της Κίνας. Οι Κινέζοι δίνουν έμφαση στην προώθηση της παραδοσιακής κουλτούρας τους καθώς και στις τέχνες (Όπερα του Πεκίνου, καλλιγραφία). Ακόμα, αρχές όπως ο Κομφουκιανισμός, ο Ταοϊσμός και ο Βουδισμός προκαλούν τον παγκόσμιο θαυμασμό¹¹¹.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2008 που έγιναν στο Πεκίνο αποτέλεσαν μια ιδανική στιγμή για την Κίνα ως προς την προώθηση της ήπιας ισχύος της. Η τελετή έναρξης των Αγώνων είχε ως επίκεντρο την προβολή της ιστορίας και του πολιτισμού της χώρας¹¹².

¹¹⁰ Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, «*Ηπια Ισχύς-Η Περίπτωση της Κίνας*», στο συλλογικό τόμο: «*Εικόνες Κρατών*», επιμ. Αθ. Ν. Σαμαράς, Καστανιώτης, Αθήνα, 2014.

¹¹¹ ο. π.

¹¹² ο. π.

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια έντονη διάχυση της ισχύος, εξαιτίας της ταχύτατης τεχνολογικής προόδου, σε μη κρατικούς και διεθνικούς δρώντες που ξεπερνούν τον έλεγχο των κρατών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τρανταχτό παράδειγμα αυτής της περίπτωσης, καθώς, ως σύμβολο της ενοποιημένης Ευρώπης, διαθέτει σημαντική ήπια ισχύ.

Ως προς την ήπια ισχύ της, η Ευρώπη είναι ο πιο αξιόλογος ανταγωνιστής των Ηνωμένων Πολιτειών καθώς η τέχνη, η μουσική, η λογοτεχνία και η μόδα της αποτελούν πόλους έλξης σε διεθνές επίπεδο¹¹³.

Επίσης, η ιδέα μια Ευρώπης ενωμένης με κέντρο τις Βρυξέλλες, μαγνητίζει το ενδιαφέρον του υπόλοιπου κόσμου και την καθιστά παράδειγμα προς μίμηση. Η ιδέα της πολιτισμικής ποικιλότητας και διαφορετικότητας που διακηρύσσει ο ειρηνιστικός λόγος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και οι λεγόμενες «πολιτιστικές» δραστηριότητες που προβάλλουν την αρχή της ενότητας στη διαφορετικότητα αποτελούν σημαντικές πρακτικές άσκησης ήπιας ισχύος¹¹⁴. Ενώ, όμως, ο ευρωπαϊκός πολιτισμός ασκεί μεγάλη επιρροή σε διεθνές επίπεδο, η βασικότερη πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση σχετίζεται με την πολιτισμική συνοχή αλλά και με τις αναγκαίες πολιτικές που οφείλει να αναπτύξει ώστε να ενεργήσει ως ενιαίο σύνολο για την ανάπτυξη και αποτελεσματικότερη άσκηση της ήπιας ισχύος της¹¹⁵.

Για να μπορέσουμε, λοιπόν, να μιλήσουμε πιο διεξοδικά για την ήπια ισχύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι απαραίτητο να διευκρινίσουμε ποιος ακριβώς είναι ο χαρακτήρας αυτής της Ένωσης και κατά πόσο ο χαρακτήρας αυτός παίζει επικουρικό ή ανασταλτικό ρόλο στην αποτελεσματική άσκησή της. Τι είναι τελικά η Ευρωπαϊκή Ένωση; Το ερώτημα αυτό, επιχειρείται να απαντηθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

¹¹³ Nye Joseph S. Jr, «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σελ. 153-155.

¹¹⁴ Παπαγαρουφάλη Ελένη, «*Ηπια Διπλωματία – Διεθνικές αδελφοποιήσεις και ειρηνιστικές πρακτικές στη σύγχρονη Ελλάδα*», Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2013, σελ. 17.

¹¹⁵ Nye Joseph S. Jr., «*Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης*», μτφρ. Παπαστάμου Ιωάννα, Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 78-79.

3. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Μετά τον πόλεμο στο Ιράκ δημιουργήθηκαν μεγάλα ρήγματα στις ευρω-ατλαντικές σχέσεις αλλά και στις σχέσεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο μεγάλος προβληματισμός και το ερώτημα που τίθεται είναι το ποιος θα είναι, πλέον, ο ρόλος της ήπιας ισχύος κατά τη χάραξη του μέλλοντος μιας Ευρώπης που όχι μόνο αντιμετώπισε δυσκολίες στο να περάσει από την οικονομική στην πολιτική ολοκλήρωση αλλά και που η ίδια η πολιτική υπόστασή της αποτελεί ακόμα και σήμερα το μεγάλο διακύβευμα.

Ύστερα από την 1^η Ιανουαρίου του 1999, οι ευρωπαϊκές χώρες άρχισαν η μία μετά την άλλη να αντικαθιστούν το εθνικό νόμισμά τους με το ευρώ. Όμως, υπάρχει μεγάλος προβληματισμός ως προς το γεγονός ότι λείπει ένα πολιτικό θεσμικό όργανο υπεύθυνο για τη μακροοικονομική στρατηγική. Η έλλειψη αυτή μπορεί να οδηγήσει στην αρνητική πρόοδο της χρηματοοικονομικής σταθερότητας και να επηρεάσει δυσμενώς την ανάπτυξη καθώς και την αξιοπιστία του ενιαίου νομίσματος. Όλα αυτά μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ανάγκη από μια ισχυρή δόση πολιτικού οξυγόνου ώστε να μπορεί να αναπνέει καλύτερα.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΝΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΓΙΓΑΝΤΑΣ;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια ένωση κυρίως οικονομική αλλά και πολιτική με αρκετές δυνατότητες εξέλιξης αλλά και με πολλά προβλήματα να αντιμετωπίσει. Οι κεντρομόλες τάσεις στο εσωτερικό της έρχονται σε αντίθεση με τις κεντρόφυγες, κάνοντας ακόμα πιο έντονη την έλλειψη συνοχής και συντονισμού. Η έλλειψη αυτή είναι καταρχήν πολιτική, πολιτισμική και πολιτιστική και όχι τόσο τεχνική όσο θα πίστευαν μερικοί.

Η βασική αιτία που συμβαίνει αυτό σχετίζεται με την ίδια την ιστορία της Ευρώπης. Κάνοντας μια γρήγορη αναδρομή στο παρελθόν παρατηρούμε πως η ήπειρος αυτή έχει ιστορικές καταβολές τόσο ενότητας όσο και της διαίρεσης. Για παράδειγμα, έχουμε στιγμές συμπαράταξης αλλά και αλληλοσπαραγμού ανάμεσα σε Βορρά και Νότο, Δύση και Ανατολή, Καθολικούς, Προτεστάντες και Ορθόδοξους¹¹⁶.

Όσον αφορά την πορεία προς μια Ευρώπη ενωμένη, αρχικά, έχουμε μια πρώτη προσπάθεια, με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) με μέλη τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και τις χώρες της Μπενελούξ (Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο). Το σχέδιο υποβλήθηκε από τον υπουργό εξωτερικών της Γαλλίας Ρομπέρ Σούμαν και ήταν ένα σχέδιο που εκπορευόταν από μια πολιτική ελίτ με σκοπό να αντιμετωπιστούν *πολιτικά προβλήματα με οικονομικά μέσα*.

Το Σχέδιο Σούμαν ακολούθησε η Συνθήκη της Ρώμης. Η Συνθήκη αυτή υπογράφηκε το 1957 και είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση δύο Κοινοτήτων: της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ-Eurotom). Από αυτές, η μεν πρώτη απέβλεπε αρχικά στη δημιουργία μιας κοινής αγοράς, ενώ, η δεύτερη αποδείχθηκε θνησιγενής.

¹¹⁶ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 33-34.

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως από τα πρώτα στάδια της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, η οικονομική εξομάλυνση των προβλημάτων ήταν πρωταρχικός στόχος, ενώ μια πολιτική ένωση θα αποτελούσε έμμεση επίτευξη. Το γεγονός αυτό, λοιπόν, ήταν και ο βασικός λόγος που η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμόρφωσε, εξελικτικά, με το πέρασμα των χρόνων, χαρακτηριστικά μιας οικονομικής, περισσότερο, παρά μιας πολιτικής κοινότητας.

Αν και η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι συνεχής, θα ήταν χρήσιμο να διακριθεί σε τέσσερα μεγάλα στάδια: την τελωνειακή ένωση, την κοινή αγορά, την οικονομική και νομισματική ένωση και την πολιτική ένωση.

ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα δημιουργήθηκε όχι μόνο με σκοπό μια τελωνειακή ένωση αλλά και μια ενιαία αγορά όπου, αγαθά, υπηρεσίες και κεφάλαια, θα μπορούσαν να ανταλλάσσονται ελεύθερα.

Οι ιδρυτές της, οραματίζονταν μια ολοκλήρωση των οικονομιών η οποία δεν θα αποτελούσε απλά μια συνταγή για οικονομική ανάπτυξη, αλλά και ένα μέσο για τη σταδιακή επίτευξη των συνθηκών για μια πολιτική ένωση της Ευρώπης. Το στέρεο θεμέλιο, λοιπόν, που ήταν αναγκαίο για το σκοπό αυτό, δεν ήταν άλλο από την τελωνειακή ένωση¹¹⁷.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η οικονομική και νομισματική ένωση (ΟΝΕ) προϋποθέτει μια κοινή νομισματική πολιτική. Είναι ένα προηγμένο στάδιο πολυεθνικής ολοκλήρωσης και απαιτεί συντονισμένες οικονομικές πολιτικές των κρατών μελών. Προβλέφθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και ολοκληρώθηκε με την κυκλοφορία του ευρώ που αποτελεί

¹¹⁷ Μούσης Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ένωση (Δίκαιο- Οικονομία- Πολιτική)», Παπαζήση, Αθήνα, 2008, σελ. 73.

μια απόδειξη της συνέχειας της διαδικασίας της πολυεθνικής ολοκλήρωσης¹¹⁸. Από τα 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σήμερα, τα 18 έχουν υιοθετήσει το ευρώ, δηλαδή συμμετέχουν πλήρως στο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Αν και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι υπεύθυνη για τη νομισματική πολιτική στην Ευρωζώνη, το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη, το οποίο είχε ήδη επισημανθεί από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 από διάφορους ειδικούς, είναι η έλλειψη κεντρικού μηχανισμού μακροοικονομικής πολιτικής.¹¹⁹

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Το τελευταίο στάδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι, όπως προείπαμε, η πολιτική ένωση. Στο στάδιο αυτό συγκαταλέγονται οι κοινές πολιτικές εσωτερικών και δικαιοσύνης καθώς και η κοινή εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφάλειας. Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι όταν μιλάμε για κοινή πολιτική εννοούμε ένα σύνολο κανόνων, αποφάσεων και συμπεριφορών που θεσπίζονται και εφαρμόζονται από τα κοινά θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του σταδίου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, το 1991 στο Μάαστριχτ, τα κράτη που ήταν φίλα προσκείμενα στην ιδέα μιας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, σχεδίαζαν και την Πολιτική τους ένωση. Όπως ήταν φυσικό αυτό έφερε την αντίδραση των ευρωσκεπτικιστών εταίρων τους, όμως η συμβιβαστική λύση που δόθηκε ήταν ο χωρισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε δύο Συνθήκες: της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας έχουμε τη συγχώνευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Από την 1^η Δεκεμβρίου 2009, συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ενιαία νομική προσωπικότητα. Μέσω αυτής, διαπραγματεύεται, υπογράφει και εφαρμόζει όλες τις εξωτερικές της υποχρεώσεις, πολιτικές και δραστηριότητες¹²⁰.

¹¹⁸ο. π., σελ. 124.

¹¹⁹ «Ευρωζώνη: Οικονομικός Νάνος ή Πολιτικός Γίγαντας;», Εφ. «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 27.12.2010, (αυτούσιο κείμενο 12-8-2013).

¹²⁰ ο. π., σελ. 145-146.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Όπως αναλύσαμε νωρίτερα, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση άρχισε με τη βοήθεια οικονομικών εργαλείων. Ο χαρακτήρας, λοιπόν, της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένει κατά βάση οικονομικός και στις χώρες που την απαρτίζουν, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα είναι αυτά που παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αλληλεπίδραση κράτους και αγοράς.

Ωστόσο, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε το γεγονός πως ο οικονομικός σχεδιασμός αποτελεί ένα κατεξοχήν *πολιτικό ζήτημα*. Η οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη, ο πληθωρισμός και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η προστασία του περιβάλλοντος και η κοινωνική πρόνοια, αποτελούν πολιτικά ζητήματα. Όπως είναι φυσικό, η συμμετοχή της Ε.Ε. επηρεάζει αυτές τις ισορροπίες, ιδιαίτερα σε ορισμένες πτυχές της οικονομίας. Το ότι ένα κράτος έχει την ιδιότητα να είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επηρεάζει άμεσα το ρόλο και τις δραστηριότητες της δημόσιας διακυβέρνησης. Η διαπίστωση αυτή, ισχύει σήμερα, εκτός από τους τομείς της παιδείας και του πολιτισμού, και σε τομείς όπως είναι η δικαιοσύνη και οι αρμοδιότητες των υπουργείων Εσωτερικών, στους οποίους ο ρόλος της Ε.Ε. έχει ενισχυθεί ιδιαίτερα με τις Συνθήκες του Μάαστριχτ το 1991 και του Άμστερνταμ το 1997. Μολαταύτα, αν και έχει διευρυνθεί, σε μεγάλο βαθμό, η ατζέντα της Ε.Ε, τα οικονομικά ζητήματα συνεχίζουν να βρίσκονται στον πυρήνα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης¹²¹.

Το χάσμα που υπάρχει μεταξύ πολιτικής και οικονομίας, λοιπόν, παρότι γίνονται σημαντικές προσπάθειες γεφύρωσής του, συνεχίζει να είναι παρόν. Αν και η πολιτική ατζέντα διευρύνθηκε εντυπωσιακά, η Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένει μια οντότητα με οικονομικό χαρακτήρα, με ένα πολύπλοκο θεσμικό πλαίσιο, αλλά χωρίς την κατάλληλη πολιτική βάση. Οι συζητήσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων συνεχίζονται ώστε να θεσπιστεί μια πολιτική ένωση ως αντέρεισμα στην οικονομική και νομισματική ένωση. Προς το παρόν, όμως, το μοναδικό που είναι σε θέση να παρουσιάσουν είναι η πιο στενή συνεργασία τους σε περισσότερες θεσμικές

¹²¹ Τσοούκαλης Λουκάς, «Ποια Ευρώπη», Ποταμός, Αθήνα, 2004, σελ. 43.

μεταρρυθμίσεις. Μολονότι όλα αυτά δεν είναι ασήμαντα, δεν παύουν να απέχουν πολύ από την πολιτική ένωση.

Οι συνέπειες του χάσματος μεταξύ πολιτικής και οικονομίας, τόσο για τις κοινωνίες μας όσο και για το ευρωπαϊκό και θεσμικό πλαίσιο, είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Δεν επηρεάζει μόνο τη δημοκρατική λειτουργία και τη νομιμοποίηση των θεσμικών μας οργάνων αλλά έχει και συνέπειες στο πεδίο της αναδιανομής¹²².

Συνεπώς, παρατηρούμε από όλη την πορεία ολοκλήρωσής της, πως η Ε.Ε., αποτελεί έναν Πολιτικό Νάνο και έναν Οικονομικό Γίγαντα. Ο χαρακτήρας της, λοιπόν, αυτός είναι που δικαιολογεί και το γεγονός ότι οι Ευρωπαίοι οφείλουν να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα του πολιτισμού. Αυτό, θα το κάνουν τόσο για το οικονομικό αντίκρισμα, το οποίο τους ενδιαφέρει ιδιαίτερα όπως είδαμε και νωρίτερα, όσο και για την άσκηση της ήπιας ισχύος τους μέσω της οποίας μπορούν να προβάλουν την εικόνα τους διεθνώς.

¹²² ο. π., σελ. 76-77.

ΠΩΣ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΗΣ

Παρατηρώντας την πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, στις έσχατες λογικές της, η ολοκλήρωση αυτή αποτελεί φαινόμενο κοινωνικοπολιτικής οντολογίας. Σε τέτοια ζητήματα οντολογίας, τα θεμέλια της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι, από τη μια, ο αντι-ηγεμονικός χαρακτήρας του εγχειρήματος και από την άλλη, ο κοινοτισμός ως ισοτιμία και αλληλεγγύη. Ωστόσο, η αντι-ηγεμονική παραδοχή βρίσκεται σε αρχικά στάδια διακηρύξεων και αυτό που φαίνεται, εν τέλει, είναι ότι το κοινοτικό σύστημα έχει ως λειτουργική βάση τη διακρατική ισοτιμία, τις συναινετικές αποφάσεις και τη θεσμική και πολιτική διαφάνεια¹²³.

Στο σημείο αυτό οφείλουμε να αναφέρουμε και το γεγονός της ίδρυσης, με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης η οποία είναι επιφορτισμένη με το να συντονίζει και να υποστηρίζει όλες τις εξωτερικές δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και να συνεργάζεται με τα θεσμικά όργανα και τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών μελών. Δυστυχώς, η αποστολή της αυτή, η οποία μετρά περίπου τρία χρόνια λειτουργίας, δε στέφθηκε με επιτυχία, καθώς αποδείχτηκε ιδιαίτερα δύσκολη¹²⁴. Επομένως, η ύπαρξη μιας συντονισμένης και ενιαίας εξωτερικής ευρωπαϊκής πολιτικής εξακολουθεί να βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως μια οντότητα που φέρει το χαρακτηρισμό του πολιτικού νάνου και συγχρόνως του οικονομικού γίγαντα, λοιπόν, προωθεί, ως ένα βαθμό, και πρέπει να εξακολουθήσει να προωθεί, την ήπια ισχύ της. Λόγω έλλειψης σκληρής ισχύος, από άποψη πολιτικής, οφείλει μέσω του πολιτισμού να προβάλει την ήπια ισχύ της.

¹²³ Ήφαιστος Παναγιώτης, «Κοσμοθεωρία των Εθνών- Συγκρότηση και Συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου», Ποιότητα, Αθήνα, 2009, σελ. 252-258.

¹²⁴ Ασδεράκη Φωτεινή (2014), «Οι θεσμικές αλλαγές μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας- Ο ρόλος των Εθνικών Κοινοβουλίων», Σειρά Ερευνητικών Δοκιμίων, Κέντρο Μελετών Ασφάλειας, 2014, σελ. 62-63.

Εξαιτίας της συλλογικής εμπειρίας τους στο πεδίο της περιφερειακής ολοκλήρωσης (κοινές ρυθμίσεις και θεσμικά όργανα) αλλά και λόγω των πολιτικών τους παραδόσεων (μεικτή οικονομία, δημόσια αγαθά, κοινωνική συνοχή), οι Ευρωπαίοι προσανατολίζονται προς τις πολυμερείς μορφές διαχείρισης της παγκοσμιοποίησης. Αυτό φαίνεται τόσο από τη δημιουργία του ΠΟΕ και τον τρόπο επίλυσης των διαφορών στους κόλπους του, που υπήρξε Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία, όσο και από το Πρωτόκολλο του Κιότο για την παγκόσμια διάσταση του φαινομένου του θερμοκηπίου¹²⁵. Υπάρχει, λοιπόν, η τάση για την εξαγωγή όχι μόνο αγαθών και υπηρεσιών αλλά και αξιών, όπως η αυξημένη ευαισθησία για το περιβάλλον, τα δικαιώματα των εργαζομένων, η κοινωνική αλληλεγγύη και η αναδιανομή. Στο μέτρο που μπορεί να γίνεται λόγος για «Ευρωπαϊκό μοντέλο», όλα αυτά αποτελούν πράγματι μέρος του, το οποίο η Ευρώπη προσπαθεί να προωθήσει μέσω της ήπιας ισχύος της.

Αν η Ευρωπαϊκή Ένωση, λοιπόν, είχε βασίσει περισσότερο την ολοκλήρωσή της στα «πολιτειακά» και περιφερειακά της χαρακτηριστικά, όπου βρίσκεται και το συγκριτικό της πλεονέκτημα, ίσως να είχε επωφεληθεί περισσότερο. Επίσης, θα ήταν καλό, η σημερινή Ε.Ε., με σκοπό την παγκόσμια ειρήνη και σταθερότητα, να συμβάλλει στην ενίσχυση των διεθνών θεσμών και στη διαμόρφωση ενός πολυπολικού συστήματος, που να στηρίζεται περισσότερο στην ήπια ισχύ της, και λιγότερο στη στρατιωτική¹²⁶. Ο κόσμος σήμερα δεν είναι πλέον εκείνος στον οποίον η στρατιωτική ισχύς είναι το αποτελεσματικότερο μέσο για την άσκηση διεθνούς επιρροής.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, λοιπόν, οφείλει να συνεχίσει να προωθεί την ήπια ισχύ της. Το βασικό όπλο ώστε να αναδειχθεί σε υπολογίσιμη δύναμη στο παγκόσμιο γίγνεσθαι είναι όχι η σκληρή αλλά η ήπια ισχύς της, την οποία μπορεί να ασκήσει μέσω του πολιτισμού της. Ο πολιτισμός, ιδωμένος υπό το πρίσμα της αναφοράς στις ίδιες αξίες και στην ίδια κληρονομιά είναι η μεγάλη προωθητική δύναμη στη συγκρότηση της Ευρώπης του μέλλοντος.

Όπως σωστά επισήμανε ο Ντάριο Φο, «προτού καν η Ευρώπη ενωθεί σε οικονομικό επίπεδο ή γίνει αντιληπτή ως χώρος οικονομικών συμφερόντων και εμπορικών συναλλαγών, ο πολιτισμός είχε ήδη ενώσει όλες τις χώρες της Ευρώπης. Οι τέχνες, η λογοτεχνία, η μουσική είναι ο συνεκτικός ιστός της Ευρώπης».¹²⁷ Οι

¹²⁵ Τσούκαλης Λουκάς, «Ποια Ευρώπη», Ποταμός, Αθήνα, 2004, σελ. 305-306.

¹²⁶ ο. π.

¹²⁷ Όπως αναφέρεται στο: "COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE

Ευρωπαίοι, λοιπόν οφείλουν να εκτιμήσουν την πλούσια πολιτισμική και γλωσσική πολυμορφία τους, η οποία ενέπνευσε και εξακολουθεί να εμπνέει πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η μεγάλη πολιτική πρόκληση με την οποία έρχεται αντιμέτωπη η Ευρώπη είναι, συνεπώς, η πολιτιστική της αυτοσυνειδησία. Μέσω αυτής θα καταφέρει να βρει τόσο τον εαυτό της όσο και τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα.

4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Σύμφωνα με ιστορικές έρευνες, η συνέχεια του ευρωπαϊκού πολιτισμού είναι αδιαμφισβήτητη. Αποτελεί το θεμέλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σκέψη που βρίσκει απόλυτα σύμφωνο και τον Jahn Monnet, ο οποίος αναφέρει ότι: «Αν έπρεπε να ξαναρχίσω, θα άρχιζα από τον πολιτισμό»¹²⁸.

Οι ιθύνοντες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αποτελεί έναν πολυπολιτισμικό περιφερειακό οργανισμό, έχουν να αντιμετωπίσουν σημαντικά προβλήματα όπως η πολυφωνία και ο πλουραλισμός που διακατέχουν τα κράτη μέλη. Για το σκοπό αυτό, είναι αναγκαίος ένας ουσιαστικός πολιτικός προγραμματισμός, όσον αφορά την πολιτιστική πολιτική.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1991, έδωσε την ευκαιρία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία είναι ιστορικά προσανατολισμένη προς την οικονομία και το εμπόριο, να στραφεί και σε πολιτιστικές ενέργειες. Μέσα από προγράμματα όπως το πρόγραμμα «Πολιτισμός» και η δράση «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» η Ε.Ε. προωθεί

¹²⁸ Όπως αναφέρεται στο: Παπαγιάννης Δονάτος, «Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Σάκκουλα, Αθήνα, 1994, σελ. 24.

τη συνεργασία μεταξύ των πολιτιστικών παραγόντων των κρατών μελών ώστε να προβληθεί και η κοινή πολιτιστική κληρονομιά.

Για να έχουμε, όμως, μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της πορείας της πολιτιστικής πολιτικής μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, θεωρήσαμε χρήσιμο να γίνει, αρχικά, μια σύντομη ιστορική αναδρομή στις δράσεις που συντελέστηκαν σ' αυτόν τον τομέα πριν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, παρατηρείται η λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την ανάδειξη της πολιτιστικής διάστασης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήταν αυτό που, αρχικά, δεσμεύτηκε υπέρ της πολιτιστικής δράσης, και κάλεσε την Κοινότητα να αναλάβει σχετική πρωτοβουλία με ψήφισμα του το 1974.¹²⁹

Για να σχηματιστεί, ωστόσο, μια συνολική εικόνα του κοινοτικού κεκτημένου στον πολιτιστικό τομέα, θ' αναφερθούν εδώ, συνοπτικά οι πολιτιστικές δράσεις της κοινότητας που συνθέτουν την όλη πολιτιστική πολιτική της μέχρι τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

1) ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ:

Η Επιτροπή μέσω της κοινοτικής δράσης που ανέλαβε για τη διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποφάσισε τη χρηματοδότηση της συντήρησης μνημείων

¹²⁹ Βλ. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διαφύλαξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς της 13.5.1974, ΕΕ, C 62 της 30.5.1974

και χώρων όπως ο Παρθενώνας, η συνοικία "Chiado" στη Λισαβόνα και η χορήγηση υποτροφιών κατάρτισης στον τομέα διατήρησης της κληρονομιάς¹³⁰.

2) ΣΥΜΒΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ:

Α) ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΗ:

Η δράση αυτή έχει ως στόχο την προσέγγιση των λαών των κρατών μελών. Αποφασίστηκε το 1985¹³¹ και με πρώτη την Αθήνα, έχουν επιλέγει μια σειρά από ευρωπαϊκές πόλεις. Η επιτυχία που σημείωσε είναι σημαντική γιατί αποτέλεσε την αρχή για μια καλύτερη πρόσβαση του κοινού σε ειδικές συναντήσεις, ανταλλαγές μεταξύ επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα και τελική ενίσχυση του τουρισμού και δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να τοποθετηθεί και η δράση του *Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Μήνα*¹³², ο οποίος διοργανώνεται κάθε χρόνο σε μια ευρωπαϊκή πόλη.

Β) ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ, Η ΟΠΕΡΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΠΟΙΗΣΗΣ¹³³:

Αποτέλεσαν δράσεις που ξεκίνησαν με πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και χρηματοδοτήθηκαν από την Επιτροπή.

Γ) ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ:

Με στόχο την προβολή του ευρωπαϊκού πολιτισμού η κοινότητα θέσπισε ή συμμετείχε στην απονομή βραβείων, όπως:

- *Λογοτεχνικό Βραβείο Ευρώπια της ΕΚ*
- *Βραβείο Βασίλισσα Ελισάβετ*
- *Ευρωπαϊκό Λογοτεχνικό Βραβείο για τις καλύτερες μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων*¹³⁴

¹³⁰ Παπαγιάννης Δονάτος, «Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Σάκκουλα, Αθήνα, 1994, σελ. 99.

¹³¹ Βλ. ΕΕ, C 153 της 26.6.1985.

¹³² Βλ. ΕΕ, C 79 της 5.4.1976, ΕΕ, Ψ 167 της 27.6.1988.

¹³³ Βλ. ΕΕ, C 10 της 16.1.1984.

¹³⁴ Βλ. ΕΕ, C 183 της 20.7.1989.

3) ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ:

Το 1989 οι αρχηγοί των κρατών μελών εκδήλωσαν ενδιαφέρον για τον καθορισμό κοινοτικής οπτικοακουστικής πολιτικής¹³⁵ και η Επιτροπή καθόρισε τα πλαίσια αυτής της πολιτικής.

Η έκδοση της Οδηγίας "*Τηλεόραση Χωρίς Σύνορα*"¹³⁶, η απόφαση του Συμβουλίου για την "*Τηλεόραση Υψηλής Ευκρίνειας*"¹³⁷, η Οδηγία για τη θέσπιση κοινών τεχνικών προδιαγραφών για τις απευθείας τηλεοπτικές μεταδόσεις δορυφόρου¹³⁸ και το πρόγραμμα *MEDIA* αποτελούν τα άμεσα αποτελέσματα αυτού του προγραμματισμού.

4) ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ:

Με βάση μία ανακοίνωση της Επιτροπής για το βιβλίο¹³⁹, το Συμβούλιο και οι αρμόδιοι για τα πολιτισμικά υπουργοί, επέλεξαν οχτώ ενέργειες προτεραιότητας. Ανάμεσα σ' αυτές συγκαταλέγονται η σύνταξη του οδηγού του συγγραφέα και του μεταφραστή, η προστασία των δικαιωμάτων του πνευματικού δημιουργού, τα συγγενικά δικαιώματα κ.α.

5) ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ:

Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 19.11.1990, τα κοινοτικά όργανα ανέλαβαν δέσμευση ν' αναπτύξουν δράση υπέρ της επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης, δίνοντας προτεραιότητα στους τομείς αποκατάστασης-διατήρησης μνημείων και της μετάφρασης¹⁴⁰.

6) ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ:

Για την τόνωση του ενδιαφέροντος του κοινού στον πολιτιστικό τομέα, η Επιτροπή προέκρινε τη χορήγηση επιδοτήσεων σε πολιτιστικά προγράμματα και από το 1991 δημοσίευσε τα κριτήρια επιλογής και τους όρους συμμετοχής στο πρόγραμμα με τίτλο: "*Η Ευρώπη, πολιτιστική σκηνή*"¹⁴¹.

¹³⁵ Βλ. ΕΕ, C 197 της 27.7.1988.

¹³⁶ Βλ. Οδηγία 89/552/ΕΟΚ, ΕΕ, L. 298 της 17.10.1989.

¹³⁷ Βλ. Απόφαση 89/337/ΕΟΚ, ΕΕ, L. 142 της 26.5.1989.

¹³⁸ Βλ. Οδηγία 86/529/ΕΟΚ, ΕΕ, L. 311 της 6.11.1986.

¹³⁹ Βλ. COM (89) 258.

¹⁴⁰ Παπαγιάννης Δονάτος, «Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Σάκκουλα, Αθήνα, 1994, σελ. 103.

¹⁴¹ Βλ. ΕΕ, C 205 της 6.8.1991.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Στη νέα φάση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που διανοίχτηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ο πολιτισμός αποκτά πλέον χαρακτήρα θεσμοθετημένης κοινοτικής πολιτικής. Η δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του πολιτισμού λειτουργεί συμπληρωματικά στην πολιτιστική πολιτική των κρατών μελών σε διάφορους τομείς όπως είναι η προστασία της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, η συνεργασία των πολιτιστικών θεσμών διαφόρων χωρών ή η κινητικότητα των ατόμων που εργάζονται στον τομέα του πολιτισμού.

Για να εξετάσουμε πιο διεξοδικά την πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατ' επέκταση την πολιτιστική διπλωματία της ως μέσο άσκησης της ήπιας ισχύος της, οφείλουμε να τη διακρίνουμε σε νομικό και πολιτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε τα νομικά κείμενα που αναφέρονται στον πολιτισμό αλλά και τα Προγράμματα και τις δράσεις που έχει αναλάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσον αφορά τον πολιτισμό.

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Στα πλαίσια του ουσιαστικού δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει θεσπιστεί το άρθρο 167 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ (πρώην άρθρο 151 ΣΕΚ), το οποίο αναφέρεται στον πολιτιστικό τομέα και καθιερώνει τις αρχές και το υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής σχετικά με τον πολιτισμό, συμπεριλαμβανομένου του ουσιαστικού περιεχομένου και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων. Το άρθρο 6 της Συνθήκης για τη

Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ) ορίζει τις αρμοδιότητες της ΕΕ στον τομέα του πολιτισμού: «Η Ένωση έχει αρμοδιότητα να αναλαμβάνει δράσεις για να υποστηρίζει, να συντονίζει ή να συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών».¹⁴²

Συγκεκριμένα, το άρθρο 167 της ΣΛΕΕ ορίζει ότι «η Ένωση συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών, σεβόμενη, συγχρόνως, την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά»¹⁴³. Η Ένωση ενεργεί βάσει της αρχής της επικουρικότητας, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους στους εξής τομείς:

- Στη βελτίωση της γνώσης, της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών,
- Στη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας,
- Σε μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές,
- Στην καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα¹⁴⁴.

Σύμφωνα με την παρ. 4 του ίδιου άρθρου, η Ένωση ευνοεί τη συνεργασία με τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα ενώ λαμβάνει υπόψη τις πολιτιστικές πτυχές όταν αναλαμβάνει δράση σε άλλους τομείς.

Ο πολιτισμός αποτελεί συντονιστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 6 της ΣΛΕΕ). Αυτό σημαίνει πως, στον τομέα αυτό, «η ΕΕ δεν μπορεί να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις που απαιτούν από τα κράτη μέλη να εναρμονίσουν τις νομοθετικές και κανονιστικές τους διατάξεις».¹⁴⁵

¹⁴² Όπως αναφέρεται στο:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.13.1.html

¹⁴³ Μούσης Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ένωση (Δίκαιο- Οικονομία- Πολιτική)», Παπαζήση, Αθήνα, 2008, σελ. 73.

¹⁴⁴ Ο. π.

¹⁴⁵ Όπως αναφέρεται στο:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.13.1.html

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΣΤΗΝ Ε.Ε

Οι πρωτοβουλίες και τα πολιτιστικά Προγράμματα¹⁴⁶ της Ένωσης μέχρι σήμερα υπήρξαν ιδιαίτερα παραγωγικά. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμη μια σύντομη αναφορά στα πιο σημαντικά προγράμματα και δράσεις, και στη συμβολή τους στην χάραξη πολιτικής από μέρους της ΕΕ.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

Το πρόγραμμα «**Πολιτισμός 2000**», το οποίο συγκέντρωνε τα παλιότερα προγράμματα «**Ραφαήλ**», «**Αριάδνη**» και «**Καλειδοσκόπιο**», είχε σαν σκοπό τη δημιουργία κοινού πολιτιστικού πεδίου μέσω της προώθησης του πολιτιστικού διαλόγου και της γνώσης της ιστορίας, της δημιουργίας, της πολιτισμικής διάδοσης και της κινητικότητας των καλλιτεχνών και των έργων τους καθώς και του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου που διαδραματίζει ο πολιτισμός. Το πρόγραμμα αυτό αντικαταστάθηκε από το πρόγραμμα «**Πολιτισμός 2007**»¹⁴⁷.

Το πρόγραμμα «Πολιτισμός» που εφαρμόστηκε την περίοδο 2007-2013 με συνολικό προϋπολογισμό 400 εκ. ευρώ για τη χρηματοδότηση μη οπτικοακουστικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αποσκοπούσε στην αμοιβαία κατανόηση, την τόνωση της δημιουργικότητας και στον αμοιβαίο εμπλουτισμό των πολιτιστικών παραδόσεών μας¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Οι πληροφορίες αντλούνται από το site της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένα:
<http://www.europa.eu/pol/cult/index>.

¹⁴⁷ Βλ. Απόφαση αριθ. 1855/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ L 372 της 27.12.2006).

¹⁴⁸ europa.eu/legislation_summaries/culture

Ο θεσμός της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας» της Ευρώπης μετράει ήδη 29 χρόνια ζωής. Πόλεις σε ολόκληρη την Ευρώπη ερίζουν γι' αυτόν τον τίτλο, ο οποίος, σηματοδοτεί γι' αυτές μια μοναδική ευκαιρία να αναδείξουν την ευρωπαϊκή τους ταυτότητα, να βελτιώσουν τη συνεργασία τους με εθνικές και ξένες αρχές, και γενικά να κάνουν την πολιτιστική τους ζωή πιο ζωντανή και ελκυστική. Δύο πόλεις κάθε χρόνο ανακηρύσσονται «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες» της Ευρώπης. Μέσω αυτού του θεσμού δίνεται η ευκαιρία στους πολίτες να έρθουν σε επαφή μεταξύ τους και να συμμετέχουν σε εκδηλώσεις που φιλοξενεί η πόλη τους καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.¹⁴⁹ Σύμφωνα με τη μακροχρόνια εμπειρία που υπάρχει, οι πολιτιστικές πρωτεύουσες έχουν σημαντικά οφέλη για την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική τους ανάπτυξη¹⁵⁰, καθώς ο θεσμός αυτός προσφέρει στις ευρωπαϊκές πόλεις την ευκαιρία να παρουσιάσουν ένα μονοετές πολιτιστικό πρόγραμμα το οποίο καταδεικνύει τον πλούτο, την πολυμορφία και τα κοινά χαρακτηριστικά των πολιτισμών της Ευρώπης¹⁵¹.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ «MEDIA» ΚΑΙ «MEDIA MUNDUS»

Το πρόγραμμα «MEDIA»¹⁵² εφαρμόζεται από το 1991 και σχετίζεται με τον τομέα του κινηματογράφου και των οπτικοακουστικών μέσων. Είχε σαν σκοπό την προώθηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οπτικοακουστικής βιομηχανίας και την επίτευξη του διαπολιτισμικού διαλόγου

Το πρόγραμμα «MEDIA Mundus» ξεκίνησε το 2011 με στόχο την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ ευρωπαϊκής βιομηχανίας κινηματογράφου και κινηματογραφιστών εκτός Ευρώπης. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν 440 ευρωπαϊκοί

¹⁴⁹ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 8.

¹⁵⁰ europa.eu/legislation_summaries/culture

¹⁵¹ Βλ. ΠΡΑΞΗ: Απόφαση αριθ. 1622/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 2006, για τη θέσπιση κοινοτικής δράσης όσον αφορά την εκδήλωση Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για τα έτη 2007 έως 2019.

¹⁵² Απόφαση αριθ. 1718/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Νοεμβρίου 2006 (ΕΕ L 327 της 24.11.2006).

κινηματογράφοι και σχεδόν 200 κινηματογράφοι της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής και της Μεσογείου που συνεργάζονται με στόχο την καλύτερη κυκλοφορία ευρωπαϊκών και διεθνών κινηματογραφικών ταινιών¹⁵³.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ»

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη»¹⁵⁴ (2014-2020) έχει συνολικό προϋπολογισμό 500 και πλέον εκατομμυρίων ευρώ, καθώς και μηχανισμό εγγύησης δανείων ύψους 210 εκατομμυρίων ευρώ, προκειμένου να ενθαρρύνει τις τράπεζες να χορηγούν δάνεια σε μικρές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον χώρο του πολιτισμού.

Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» θα αντικαταστήσει τους τρεις υπάρχοντες χρηματοδοτικούς τομείς δραστηριότητας της ΕΕ: Culture MEDIA – MEDIA Mundus και ΚΠΔ (Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες). Σκοπός του προγράμματος είναι η δημιουργία μιας «ενιαίας θυρίδας» για όλες τις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, με προτεραιότητα τα προγράμματα Culture και MEDIA. Αυτό που θα προσφέρει είναι μια «απλή, αναγνωρίσιμη και εύκολα προσβάσιμη πύλη για τους ευρωπαίους επαγγελματίες στον τομέα του πολιτισμού και της δημιουργικότητας», και «θα επιτρέψει συνέργειες και γόνιμη αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων πολιτιστικών και δημιουργικών τομέων».

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «Η ΕΥΡΩΠΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ»

Το πρόγραμμα «Ευρώπη για τους πολίτες»¹⁵⁵ (2007-13) που βασίστηκε στο άρθρο της Συνθήκης για τον πολιτισμό είχε ως σκοπό την ενίσχυση της συμμετοχής των ευρωπαίων πολιτών στα κοινά αλλά και στα προγράμματα που στηρίζουν τη διά

¹⁵³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 7.

¹⁵⁴ Όπως αναφέρεται στο:

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.13.1.html

¹⁵⁵ ΠΡΑΞΗ: Απόφαση αριθ. [1904/2006/EK](#) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση του προγράμματος Ευρώπη για τους Πολίτες για την περίοδο 2007-2013 με σκοπό την προώθηση της ενεργού συμμετοχής του ευρωπαίου πολίτη στα κοινά.

βίου μάθηση, την πολυγλωσσία και τις ανταλλαγές μεταξύ των νέων¹⁵⁶. Για το λόγο αυτό πρότεινε τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ώστε να έρθουν κοντά οι λαοί της Ευρώπης και να αυξηθεί το αίσθημα της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ (2008)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε το 2008 να κηρυχθεί Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου¹⁵⁷. Δεδομένων των διαδοχικών διευρύνσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σκοπός αυτής της πρωτοβουλίας ήταν η ενίσχυση της αλληλοκατανόησης ώστε να καλλιεργηθεί στους Ευρωπαίους πολίτες το αίσθημα ότι ανήκουν στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ (2009)

Η Επιτροπή πρότεινε το έτος 2009 να ανακηρυχθεί «Ευρωπαϊκό έτος δημιουργικότητας και καινοτομίας». Σκοπός της πρωτοβουλίας αυτής ήταν η προώθηση των ικανοτήτων δημιουργικότητας και καινοτομίας ως βασικών ικανοτήτων για όλους χάρη στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση¹⁵⁸.

«EUROPEANA»

Πρόκειται για την ευρωπαϊκή ψηφιακή βιβλιοθήκη, η οποία αποτελεί ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης για το κοινό στην πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης. Η Europeana αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την ανάδειξη της πολιτιστικής

¹⁵⁶ βλ. COM (2012) 573.

¹⁵⁷ ΠΡΑΞΗ: Απόφαση [1983/2006/EK](#) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου (2008)

¹⁵⁸ ΠΡΟΤΑΣΗ: Απόφαση αριθ. [1350/2008/EK](#) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος δημιουργικότητας και καινοτομίας (2009).

κληρονομιάς των κρατών μελών αλλά και για την αύξηση της πρόσβασης σ' αυτήν και τη βελτίωση της γνώσης της¹⁵⁹.

ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ «EURICCA»

Το «δίκτυο EURICCA» είναι ένας ευρωπαϊκός φορέας έρευνας και καινοτομίας για την υποστήριξη των πολιτιστικών επαγγελματιών με συμπληρωματικά αντικείμενα σε επίπεδο εξειδίκευσης, γνώσης, ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Έχει ως στόχο την καταγραφή των διαφορετικών προσεγγίσεων του ευρύτερου πολιτιστικού τομέα, την αποτύπωσή τους σε ένα κοινό δίκτυο ανταλλαγής πληροφοριών και την ανάπτυξη νέων συνεργασιών¹⁶⁰.

SMALL BUSINESS ACT

Στο πλαίσιο της Small Business Act (Πράξη για τις μικρές επιχειρήσεις) η Ε.Ε. θέτει σε εφαρμογή ένα πλαίσιο πολιτικής για τις μικρές επιχειρήσεις στην Ένωση και τα κράτη μέλη. Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας επιχειρείται η βελτίωση της συνολικής προσέγγισης στην επιχειρηματικότητα¹⁶¹. Για τον τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας, όπου κυριαρχούν οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις αυτό αποτελεί ζήτημα μείζονος σημασίας.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Το 1982, την 21η Ιουνίου – συμβολική ημερομηνία λόγω του θερινού ηλιοστασίου – ήταν η πρώτη φορά που γιορτάστηκε στη Γαλλία η Γιορτή της Μουσικής η οποία είχε ως σκοπό να βγούνε «όλοι οι μουσικοί στους δρόμους». Σήμερα, με ένασμα την Ευρωπαϊκή Γιορτή της Μουσικής πραγματοποιούνται χιλιάδες συναυλίες

¹⁵⁹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ.: <http://www.europeana.eu>

¹⁶⁰ <http://www.euricca.eu>

¹⁶¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ.: <http://ec.europa.eu/enterprise/politics/sme/small-business-act/>

με περισσότερους από 800.000 ερασιτέχνες και επαγγελματίες μουσικούς να κατακλύζουν πλατείες, δρόμους, σταθμούς, πάρκα και αίθουσες σε όλη την Ευρώπη. Πλέον, η Γιορτή της Μουσικής γιορτάζεται με περισσότερες από 25.000 εκδηλώσεις σε όλη την Ευρώπη αναδεικνύοντάς την, ως μια από τις μεγαλύτερες κοινές ευρωπαϊκές πολιτιστικές διοργανώσεις¹⁶².

MUBI EUROPE

Η MUBI είναι μια διαδικτυακή ταινιοθήκη. Το 2007 αποτελεί το έτος δημιουργίας της και όσο περνούν τα χρόνια εξαπλώνεται ταχύτατα: περιλαμβάνει περισσότερες από 200 συμφωνίες διανομής, 3.000 ταινίες, 1 εκατομμύριο επισκέπτες ανά μήνα και 1,2 εκατομμύρια μέλη¹⁶³.

MAGIC NET

Το Magic Net είναι μια ευρωπαϊκή πλατφόρμα που δίνει τη δυνατότητα συνάντησης των θιάσων όλων των χωρών και τη συμμετοχή τους σε καλλιτεχνικές ανταλλαγές. Με τον τρόπο αυτό οι καλλιτέχνες ενημερώνονται για τα μυστικά του επαγγέλματος και μαθαίνουν πολλά για τον πολιτισμό κάθε χώρας. Οι ανταλλαγές αυτές είναι εξαιρετικά χρήσιμες, ιδίως σε περιόδους οικονομικής επισφάλειας για το θέατρο όπως η σημερινή¹⁶⁴.

¹⁶² Για περισσότερες πληροφορίες βλ.: www.europeanmusicday.gr

¹⁶³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 10.

¹⁶⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ.9.

«Η ΕΝΙΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ»

Η ανακοίνωση «Η ενιαία αγορά για τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας»¹⁶⁵ επικεντρώνεται στην ανάγκη να επιτευχθεί μια πλήρως ολοκληρωμένη ψηφιακή ευρωπαϊκή ενιαία αγορά. Αναφέρεται σε πρωτοβουλίες που έχουν σαν σκοπό τη διαμόρφωση ευνοϊκού πλαισίου δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας στην ΕΕ, το οποίο θα ανταμείβει τις προσπάθειες δημιουργίας και θα διευκολύνει τις διασυνοριακές δραστηριότητες στην εσωτερική αγορά. Ως αποτέλεσμα, η Επιτροπή ενέκρινε νομοθετικές προτάσεις για τα ορφανά έργα¹⁶⁶ και για τη συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων¹⁶⁷.

ΒΡΑΒΕΙΑ

Η συμμετοχή των Ευρωπαίων πολιτών στην τέχνη και τον πολιτισμό είναι καθοριστική, καθώς παίζει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της κοινωνικής ένταξης, του αμοιβαίου σεβασμού και της ανάπτυξης. Για τους λόγους αυτούς σε όλη την Ε.Ε. διοργανώνονται διαγωνισμοί και εκδηλώσεις με τη συμμετοχή πολιτών. Ακολουθούν μερικά παραδείγματα¹⁶⁸:

1) Ευρωπαϊκό Βραβείο Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής: Αποτελεί το πιο σημαντικό βραβείο ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής και απονέμεται στους πιο δημιουργικούς και καινοτόμους ευρωπαίους αρχιτέκτονες.

2) Ευρωπαϊκό Βραβείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Το βραβείο αυτό είναι γνωστό και ως βραβείο της *Europa Nostra*. Απονέμεται κάθε χρόνο σε έργα με

¹⁶⁵ Βλ. COM (2011) 287.

¹⁶⁶ Βλ. COM (2011) 289.

¹⁶⁷ Βλ. COM (2012) 372.

¹⁶⁸ Οι πληροφορίες αντλούνται από: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 5

σημαντική συμβολή στη διατήρηση της ευρωπαϊκής κληρονομιάς , αλλά και στην ευαισθητοποίηση του κοινού γύρω από αυτήν.

3) Βραβείο MEDIA της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Το 2012 έγινε ο πρώτος διαγωνισμός και το βραβείο προοριζόταν για την ταινία με τις μεγαλύτερες εισπρακτικές επιτυχίες. Η επιλογή των ταινιών γίνεται μέσα από τις ταινίες που προτείνονται για χρηματοδότηση από το πρόγραμμα MEDIA.

4) Ευρωπαϊκά Βραβεία Border Breakers: Απονέμονται σε ευρωπαίους καλλιτέχνες που καταφέρνουν να γίνουν γνωστοί πέρα από τα σύνορα της χώρας τους με την πρώτη τους ευρωπαϊκή δουλειά και ενθαρρύνουν τους καλλιτέχνες να προωθούν τη μουσική τους σε όλη την Ε.Ε.

5) Βραβείο Λογοτεχνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Αποσκοπεί στην προβολή της ποιότητας και της πολυμορφίας της ευρωπαϊκής σύγχρονης λογοτεχνίας επιδιώκοντας τη μεγαλύτερη κυκλοφορία των λογοτεχνικών έργων εντός της Ευρώπης. Συμμετέχουν συγγραφείς από 37 χώρες που μπορούν να λάβουν ενίσχυση για τη μετάφραση των έργων τους.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΝΕΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι προτάσεις της Επιτροπής για προγράμματα για το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2012-2020, και συγκεκριμένα το πρόγραμμα «**Erasmus για όλους**»¹⁶⁹, τα **ταμεία της πολιτικής για τη συνοχή**¹⁷⁰, το πρόγραμμα «**Ορίζοντας 2020**»¹⁷¹, το πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (**COSME**)¹⁷² και η διευκόλυνση «**Συνδέοντας την Ευρώπη**»¹⁷³ μπορούν να παίξουν αποφασιστικό ρόλο στην περαιτέρω ανάπτυξη των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας, ώστε να ενισχυθεί η συνεισφορά τους στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «*Ευρώπη 2020*» για την οικονομική μεγέθυνση και απασχόληση.

¹⁶⁹Για περισσότερες πληροφορίες βλ. COM (2011) 788.

¹⁷⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ.

http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/propasals_2014_2020_en.cfm

¹⁷¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. COM (2011) 809.

¹⁷²Για περισσότερες πληροφορίες βλ. COM (2011) 834.

¹⁷³Για περισσότερες πληροφορίες βλ. COM (2011) 665.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ

E.E.

Ο πολιτισμός αποτελεί σημαντικότατο τομέα της οικονομίας. Γι' αυτό το λόγο διέπεται από αρχές και κανόνες της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως αυτούς του ελεύθερου ανταγωνισμού και της ελεύθερης κυκλοφορίας στην εσωτερική αγορά, παρότι η Ένωση λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα του πολιτισμού τόσο στις πολιτικές της σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο. Η φύση των πολιτιστικών δημιουργημάτων είναι διττή: από τη μια είναι οικονομικά αγαθά και υπηρεσίες με σημαντικές δυνατότητες δημιουργίας πλούτου και θέσεων εργασίας και, από την άλλη, είναι φορείς των πολιτιστικών ταυτοτήτων μας, που αντανακλούν και διαμορφώνουν τις κοινωνίες μας¹⁷⁴.

Η συμβολή του πολιτισμού στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει ακόμα πλήρως αναγνωριστεί, ενώ, δεν έχουν γίνει ακόμη οι απαραίτητες προσαρμογές, ώστε ο τομέας αυτός να αποδώσει τα μέγιστα και να αξιοποιηθεί ως συγκριτικό πλεονέκτημα της Ευρώπης στο διεθνές γίγνεσθαι.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται αποφασισμένη να βοηθήσει όλους αυτούς που δραστηριοποιούνται σ' αυτόν τον τομέα ώστε να αξιοποιηθούν πλήρως οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται και να ξεπεραστούν τα εμπόδια που προκύπτουν. Οι δυσκολίες στη χρηματοδότηση του τομέα της δημιουργίας γίνονται ακόμα περισσότερες λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Επίσης, ο αντίκτυπος των νέων ψηφιακών τεχνολογιών στους παραδοσιακούς τρόπους διανομής έχει δυσκολέψει την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρηματικών προτύπων, καθώς, πλέον, οι βιβλιοθήκες έχουν αντικατασταθεί με τους σκληρούς δίσκους των υπολογιστών.

¹⁷⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Οικοδομώντας την Ευρώπη των λαών- Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο πολιτισμός», Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 2002, σελ. 18.

Ωστόσο, οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη συμβάλλουν και πρέπει να συνεχίσουν να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση, την καινοτομία και την κοινωνική συνοχή. Οι οικονομικές επιδόσεις του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας είναι σημαντικές. Οι τομείς αυτοί αντιπροσωπεύουν στην Ε.Ε. το 3,3% του ΑΕΠ και απασχολούν 6,7 εκατομμύρια ανθρώπους (3% της συνολικής απασχόλησης).¹⁷⁵ Λαμβάνοντας υπόψη τη βιομηχανία μόδας και ειδών πολυτελείας, που βασίζονται σε ισχυρή πολιτιστική και δημιουργική εισροή κατανοούμε τη σημαντικότητα των αριθμητικών αυτών στοιχείων¹⁷⁶ τα οποία επιβεβαιώνουν και τις αναλύσεις των περισσότερων μελετών για την πολιτιστική απασχόληση. Σύμφωνα με αυτές, η απασχόληση στον τομέα του πολιτισμού αυξάνεται ταχύτερα από τη συνολική απασχόληση και είναι «άτυπης» φύσης. Κάποιοι ίσως θα πουν πως αυτό είναι ένα είδος προαναγγελίας της μελλοντικής αγοράς εργασίας: πιο εύκαμπτη και με απαιτήσεις κινητικότητας και υψηλών προσόντων¹⁷⁷. Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονίσουμε πως μεταξύ 2008 και 2011 και εν μέσω οικονομικής κρίσης, η απασχόληση στους τομείς αυτούς, αντιστάθηκε καλύτερα στις πτωτικές τάσεις σε σχέση με το υπόλοιπο της οικονομίας της ΕΕ συνολικά¹⁷⁸.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ

Όπως προείπαμε, ο τομέας του πολιτισμού έχει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος λόγω της ψηφιοποίησης και της παγκοσμιοποίησης. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες, καθώς υπάρχει η εμπειρική αδυναμία από μέρους του τραπεζικού τομέα να αναλύσει τα επιχειρηματικά μοντέλα που σχετίζονται με τον πολιτισμό, ενώ η οικονομική κρίση καθιστά ακόμη πιο δύσκολη αυτή την κατάσταση.

Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας έχουν να αντιμετωπίσουν και το πρόβλημα του κατακερματισμού σε εθνικό και γλωσσικό επίπεδο. Η πολιτιστική

¹⁷⁵ Βλ. Ευρωπαϊκή έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2010. Άλλες πηγές εκτιμούν τη συμβολή αυτή σε 4, 5% του ΑΕΠ και 8, 5 εκατομ. Απασχολούμενους (TERA Consultants, 2010).

¹⁷⁶ Βλ. COM (2012) 573.

¹⁷⁷ Για περισσότερες πληροφορίες βλ.: <http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/120505-cci-policy-handbook.pdf>

¹⁷⁸ Πηγή: Eurostat (EU-LFS).

ποικιλομορφία που είναι σαφώς ένα ευρωπαϊκό χαρακτηριστικό, έχει ως αποτέλεσμα την περιορισμένη διακρατική κυκλοφορία των πολιτιστικών δημιουργικών έργων και των συντελεστών τους εντός και εκτός της Ε.Ε. και, επομένως, περιορισμένο εύρος επιλογών για τους καταναλωτές¹⁷⁹.

Αν και βλέπουμε συχνά μια ισχυρή δυναμική στα όρια μεταξύ των διαφόρων τομέων με άλλους κλάδους παραγωγής (όπως για παράδειγμα, με την αυξημένη συσχέτιση ηλεκτρονικών παιχνιδιών, ταινιών και μουσικής με τη μόδα, τα είδη πολυτελείας ή τον τουρισμό), οι πολιτικές παραμένουν συχνά, περιχαρακωμένες στα δικά τους πλαίσια. Περιορίζονται, λοιπόν, έτσι, οι ευκαιρίες για συνεργασία και γίνεται δυσκολότερη η εμφάνιση νέων λύσεων αλλά και επιχειρήσεων¹⁸⁰.

Όλες αυτές οι προκλήσεις επηρεάζουν, όπως βλέπουμε, τους τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας. Για το λόγο αυτό χρειάζεται μια συνεκτική στρατηγική αντιμετώπιση με τη συμμετοχή όλων των συντελεστών, ξεκινώντας από το τοπικό επίπεδο και φτάνοντας σε επίπεδο ΕΕ¹⁸¹.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι, ως γνωστόν, αυτή που χαράσσει την πολιτιστική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, δε λειτουργεί μεμονωμένα. Βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη στήριξη διαφόρων ομάδων, ενώ, ταυτόχρονα συμβάλλει και στις δικές τους προσπάθειες¹⁸². Οι δράσεις σε τοπικό επίπεδο για την ανάδειξη του πολιτισμού και την προβολή του στο διεθνές γίνεσθαι επιτυγχάνονται καλύτερα όταν φορείς σε διάφορα επίπεδα ενώνουν τις προσπάθειές τους.

¹⁷⁹ COM (2012) 573.

¹⁸⁰ ο. π.

¹⁸¹ ο. π.

¹⁸² Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 2-3.

Από το 2007, οι εθνικές αρχές μαζί με τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. συνεργάζονται για την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου, για την προαγωγή του πολιτισμού ως σημαντικότετου παράγοντα για τη δημιουργία και την καινοτομία ως αναπόσπαστου στοιχείου των διεθνών σχέσεων της Ε.Ε. Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να ορίζουν εκπροσώπους τους στις ομάδες εμπειρογνομόνων της ΕΕ για τη συζήτηση και παρουσίαση παραδειγμάτων εθνικών και περιφερειακών ορθών πρακτικών¹⁸³.

Οι εθνικές αρχές, επίσης, προβαίνουν στη στήριξη του οπτικοακουστικού τους τομέα με πολλούς τρόπους όπως είναι οι προϋπολογισμοί που προκύπτουν από τα εθνικά φορολογικά έσοδα, οι συνεισφορές από την τηλεόραση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι επιχορηγήσεις από λαχεία. Όλες οι χώρες διαθέτουν εθνικά κινηματογραφικά ιδρύματα ή παρόμοιους φορείς για τη στήριξη του κινηματογραφικού κλάδου. Για την παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. οφείλουν να ακολουθούν κάποιους κανόνες ώστε να διασφαλίζεται ο θεμιτός ανταγωνισμός όλων των ταινιών στην ΕΕ¹⁸⁴.

Τα τελευταία χρόνια, ενώ ορισμένα κράτη μέλη, περιφέρειες και πόλεις, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Εσθονία, η Βαλονία, η Απουλία, η Βαρκελώνη ή το Άμστερνταμ, κατόρθωσαν να αξιοποιήσουν το δυναμικό των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας, ως έναν τρόπο να προωθήσουν την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, άλλες χώρες βρίσκονται ακόμα στα πρώτα βήματα τέτοιων κινήσεων¹⁸⁵.

¹⁸³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 4.

¹⁸⁴ ο. π.

¹⁸⁵ ο. π.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΟΥΝ ΝΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΟΥΝ ΤΑ
ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ¹⁸⁶

Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλουν να ακολουθήσουν ορισμένες στρατηγικές για την ενίσχυση του τομέα του πολιτισμού. Ένα πρώτο βήμα θα ήταν η πλήρης αξιολόγηση των δυνατοτήτων που προσφέρει το πολιτιστικό πεδίο. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και η ενσωμάτωση των δυνατοτήτων αυτών στο πλαίσιο των στρατηγικών για έξυπνη εξειδίκευση.

Τα κράτη μέλη, επίσης, καλούνται να προωθήσουν τη συνεργασία των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας μεταξύ τους και με άλλους τομείς όπως ο τουρισμός και να διευκολύνουν τη δημιουργία συνεργατικών δικτύων μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων μερών που ευνοούν τους τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας.

Ακόμη, είναι απαραίτητη η ενθάρρυνση, σε εθνικό επίπεδο, των συμπράξεων μεταξύ των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας, των κοινωνικών εταίρων και όλων των ειδών παροχών εκπαίδευσης και κατάρτισης αλλά και της αναγνώρισης των προσόντων στην εκπαίδευση και κατάρτιση που έχουν σχέση με τους τομείς αυτούς.

Τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνήσουν για τη βελτίωση της επενδυτικής ετοιμότητας των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας, και να ανακαλύψουν εξατομικευμένους μηχανισμούς χρηματοδότησης μέσω και της κατάλληλης χρήσης του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη». Επίσης, πρέπει να υποστηρίξουν την ψηφιακοποίηση του πολιτιστικού περιεχομένου σύμφωνα με τους σχετικούς κανόνες της ΕΕ για τις κρατικές ενισχύσεις.

Οι παραπάνω στρατηγικές θα βοηθήσουν τα κράτη μέλη να ενισχύσουν την παρουσία τους σε διεθνές επίπεδο μέσω του πολιτιστικού τομέα. Όπως ήδη αναφέρθηκε στην παρούσα εργασία, ο πολιτισμός αποτελεί συντονιστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως, οι χώρες που ανήκουν σ' αυτή διευθετούν με τον δικό τους τρόπο τα θέματα που αφορούν τον πολιτισμό και την τέχνη και η Ε.Ε. είναι αυτή που συμπληρώνει τη δράση τους. Υπάρχει περίπτωση τα προγράμματα που εφαρμόζονται σε όλη την Ε.Ε. να έχουν σημαντικότερο αντίκτυπο από αυτά που

¹⁸⁶ Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από: COM (2012) 573.

εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο. Επομένως, οι ευρωπαϊκές πολιτικές μπορούν, αν εφαρμοστούν σωστά, να συμβάλουν στην προαγωγή εθνικών στόχων.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, ΤΟΥ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Από πολλές περιφέρειες και πόλεις εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο ο πολιτισμός και η δημιουργία θα μπορούσαν να βελτιώσουν την οικονομική τους ανταγωνιστικότητα και τη συνολική τους εικόνα παγκοσμίως. Το Ταμείο Συνοχής της Ε.Ε. παρέχει σημαντική στήριξη, καθώς είναι αυτό που παρέχει βοήθεια στις φτωχότερες περιφέρειες της Ευρώπης. Επίσης, είναι επιτακτική η ευρύτερη συμμετοχή του κοινού. Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή δημιούργησε τρεις πλατφόρμες ώστε να διευκολυνθεί ο διάλογος με τον τομέα του πολιτισμού και τους ανεξάρτητους φορείς. Οι πλατφόρμες αυτές καλύπτουν τους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργίας, τον διαπολιτισμικό διάλογο και την πρόσβαση στον πολιτισμό¹⁸⁷.

Τέλος, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε την ύπαρξη πολλών οργανώσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο που ασχολούνται με την προαγωγή του πολιτισμού. Η *Europa Nostra*, για παράδειγμα, στηρίζει τη διατήρηση και προαγωγή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ενώ πολλές είναι και οι οργανώσεις που έχουν συσταθεί από πολίτες με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του οπτικοακουστικού τομέα και την προαγωγή της δημιουργίας, όπως η Ομοσπονδία Ευρωπαίων Σκηνοθετών (FERA) και η Ευρωπαϊκή Ακαδημία Κινηματογράφου¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 4.

¹⁸⁸ ο. π

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ

Η επένδυση στους τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας είναι, πλέον, μια διαδεδομένη πρακτική των διεθνών εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως έχει ήδη προαναφερθεί στην παρούσα εργασία, οι ΗΠΑ, εδώ και δεκαετίες, επενδύουν σ' αυτούς επειδή τους θεωρούν όχι μόνο οικονομικούς τομείς στρατηγικής σημασίας αλλά και σημαντικό εργαλείο με το οποίο μπορούν να επιβεβαιώσουν και να ενισχύσουν την παρουσία τους παγκοσμίως. Επίσης, η Κίνα πραγματοποιεί μαζικές επενδύσεις για να προωθήσει τις οικονομικές δυνατότητες που κρύβουν αυτοί οι τομείς και να τονώσει την ήπια ισχύ της. Για το σκοπό αυτό, λοιπόν, επιδίδονται σε κυνήγι ταλέντων σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως στην Κίνα οι δημόσιες επενδύσεις στον πολιτισμό έχουν αυξηθεί κατά 23% ετησίως από το 2007, και προβλέπεται να αυξηθεί το μερίδιο των τομέων αυτών στο ΑΕΠ από 2,5% - 5-6% έως το 2015¹⁸⁹.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρατηρείται ότι, ενώ η συμβολή των βιομηχανιών μόδας και ειδών πολυτελείας γίνεται όλο και πιο έντονη στις εξαγωγές και στην προβολή της ευρωπαϊκής αριστείας στον κόσμο, από την άλλη, οι δυνατότητες των άλλων τομέων, όπως ο κινηματογράφος ή η μουσική, δεν έχουν ακόμη αξιοποιηθεί στρατηγικά στο εξωτερικό. Η πρόκληση που δημιουργείται, λοιπόν, είναι να διαμορφωθεί μια δυναμική εικόνα μιας ελκυστικής και δημιουργικής Ευρώπης που θα είναι ανοιχτή σε κουλτούρες και ταλέντα από όλο τον κόσμο¹⁹⁰.

Για να προβληθεί, επομένως, η παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην παγκόσμια σκηνή σε θέματα πολιτισμού και δημιουργίας είναι απαραίτητη η συγκέντρωση των πόρων και η αυξημένη συνεργασία μεταξύ διαφόρων συντελεστών στην Ένωση. Με τον τρόπο αυτό θα δοθεί η δυνατότητα να παρουσιαστεί μια ελκυστική εικόνα της Ευρώπης που θα γεφυρώνει την αριστεία της στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και την πρωτοκαθεδρία σε τομείς αιχμής της δημιουργίας¹⁹¹.

¹⁸⁹ Βλ. COM (2012) 573.

¹⁹⁰ ο. π.

¹⁹¹ ο. π.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο πολιτισμός και η τέχνη αποτελούν δρώντα υποκείμενα της διπλωματίας, αφού μπορούν, όχι μόνο να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και να παίξουν σημαντικό ρόλο ως πηγές ήπιας ισχύος αν ασκηθεί κατάλληλη πολιτιστική πολιτική.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να εκμεταλλευτεί αυτή την πρόκληση μέσω της προώθησης της ευρωπαϊκής τέχνης, του πολιτισμού, της φιλοσοφίας, της, όπως επίσης και των ιδεωδών της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφότητας. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός μπορεί να ασκήσει μεγάλη επιρροή σε διεθνές επίπεδο αν η Ένωση καταφέρει να επενδύσει στην πολιτισμική συνοχή της. Αυτό, δεν είναι και τόσο δύσκολο, αν αναλογιστούμε ότι στο χώρο αυτό έδρασαν άνθρωποι που συνέβαλαν στη δημιουργία μιας Ευρώπης που χαρακτηρίζεται, πλέον, από πολιτιστική ενότητα¹⁹².

Οι δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν σ' αυτή την προσπάθεια μπορεί να σχετίζονται με τον ίδιο το χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία αποτελεί, όπως διαπιστώθηκε, πολιτικό νάνο και συγχρόνως οικονομικό γίγαντα. Ωστόσο, ακόμα και αυτή η πρόκληση μπορεί να χρησιμοποιηθεί υπέρ της. Η έλλειψη σκληρής ισχύος από πολιτική σκοπιά, ωθεί την Ένωση να βρει διεξόδους και να εκμεταλλευτεί με πιο συντονισμένο τρόπο την ήπια ισχύ της, βασική πηγή της οποίας είναι ο πολιτισμός.

¹⁹² Παπαγιάννης Δονάτος, «Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Σάκκουλα, Αθήνα, 1994, σελ. 22.

Συνεπώς, η επιρροή που ασκεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός παγκοσμίως, αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο στην άσκηση της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής.

Όπως είδαμε, η Ευρωπαϊκή Ένωση ασκεί την πολιτιστική της πολιτική μέσω προγραμμάτων και στρατηγικών οι οποίες ενισχύονται και παίρνουν πιο οργανωμένη μορφή με την πάροδο των χρόνων. Με τον τρόπο αυτό προωθείται η εικόνα μιας ελκυστικής και δημιουργικής Ευρώπης που θα αποτελέσει ένα σαγηνευτικό παράδειγμα προς μίμηση διεθνώς.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Η Ευρώπη μέσω των προγραμμάτων και των πολιτικών της στους τομείς που αφορούν τον πολιτισμό και τη δημιουργία, ξεκινά από θέση ισχύος. Στις μέρες μας κάποιες χώρες της Ε.Ε. βρίσκονται στο προσκήνιο του διεθνούς συστήματος σε τομείς που σχετίζονται με τη δημιουργικότητα, το σχεδιασμό και την τέχνη γενικότερα, ενώ υπάρχουν περιφέρειες που συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο καινοτόμων περιφερειών διεθνώς.

Υπάρχουν, ωστόσο, περιθώρια βελτίωσης. Αξίζει να σημειωθεί πως, για την έρευνα και την ανάπτυξη, δαπανούμε ετησίως 0,8% του ΑΕΠ λιγότερο από τις ΗΠΑ και 1,5% λιγότερο από την Ιαπωνία ενώ και το εκπαιδευτικό μας σύστημα χρειάζεται μεταρρύθμιση. Αντίθετα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, χώρες όπως η Κίνα, ακολουθώντας συντονισμένες στρατηγικές για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί την καινοτομία, από μιμητές γίνονται πρωτοπόροι στον τομέα αυτό¹⁹³.

Όπως προαναφέρθηκε στην παρούσα εργασία, η κοινοτική δράση στον τομέα του πολιτισμού αποκτά νομική βάση και συγκροτημένο πλαίσιο μόλις το 1992, με την υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Μάαστριχτ. Ωστόσο, ο

¹⁹³ Βλ. COM (2010) 546.

πολιτισμός παραμένει υποβαθμισμένος έναντι των οικονομικών και των άλλων προτεραιοτήτων της Ένωσης. Βασικός υπαίτιος για τον χαμηλό προϋπολογισμό που αποδίδεται στο πολιτισμό δεν είναι μόνο το Ευρωκοινοβούλιο, αλλά το ίδιο το Συμβούλιο των Υπουργών Πολιτισμού. Η Βρετανία, η Γερμανία και η Ολλανδία, είναι οι τρεις δυνάμεις που προκαλούν κωλύματα στη διοχέτευση κονδυλίων στον πολιτισμό. Η Γαλλία, από την πλευρά της, έχει τη δυνατότητα να καλύψει από μόνη της τη ζήτηση στο δικό της έδαφος. Οι μικρές χώρες, όμως, το μόνο που αρκούνται να κάνουν είναι να αποδέχονται όσα δίνουν οι «μεγάλοι», δεδομένης της έλλειψής τους ισχυρών μέσων πίεσης. Η μεγάλη πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ωστόσο, αυτή τη στιγμή, δεν αφορά μόνο τα κονδύλια αλλά και την ίδια την ευρωπαϊκή αυτοσυνειδησία, η οποία έχει ανάγκη μια περαιτέρω θεσμική ενίσχυση του πολιτισμού σε συνδυασμό με δυναμικές δράσεις¹⁹⁴.

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ: ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ
ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ ΤΩΡΑ;**

Η ίδια η εξέλιξη και η προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, που συνδέεται πρακτικά με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βασίζονται στην ενότητα μέσα από την πολυμορφία, στο σεβασμό της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και στην προώθηση της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτά βρίσκονται, σήμερα περισσότερο από ποτέ, στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, δεδομένου ότι ζούμε σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης¹⁹⁵. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, όμως, οι λόγοι που ωθούν την Ευρώπη να στραφεί σε μια πιο συντονισμένη πολιτιστική πολιτική αφορούν όχι μόνο τη βελτίωση των οικονομικών της μεγεθών, αλλά κυρίως την ενίσχυση της ήπιας ισχύος της.

¹⁹⁴ Τζουμάκα Ελένη, «Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές», Σιδέρης, Αθήνα, 2005, σελ. 158.

¹⁹⁵ Βλ. COM (2007) 242.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η συμβολή των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας στην οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση στην Ευρώπη, είναι καίρια. Οι τομείς αυτοί αντιπροσωπεύουν, όπως είδαμε, αξιοσημείωτο ποσοστό του ευρωπαϊκού ΑΕΠ και απασχολούν μεγάλο αριθμό του εργατικού δυναμικού της ΕΕ. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε πως την περίοδο 2000-2007, η απασχόληση αυξήθηκε στους τομείς της δημιουργίας κατά μέσο όρο κατά 3,5 % ετησίως και στο σύνολο της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά 1 % ετησίως¹⁹⁶.

ΩΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ «ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ»

Ο ευρωπαϊκός πολιτικός πολιτισμός αφορά, όχι μόνο κάθε ευρωπαϊκό κράτος ξεχωριστά, αλλά κυρίως την ίδια την Ένωση αλλά και την εξωτερική της πολιτική. Στην ουσία, σχετίζεται με την αντίληψη της Ευρώπης γι' αυτό που ονομάζουμε ισχύ. Αναλογιζόμενοι, για παράδειγμα, πως οι ΗΠΑ είναι αυτές που κατέχουν το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας στρατιωτικής ισχύος, η χειραφέτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πολιτικό επίπεδο είναι περισσότερο μια θεωρητική άσκηση παρά ένα πραγματικό ενδεχόμενο. Για το λόγο αυτό, ο πολιτισμός, μπορεί να αποτελέσει τη μεγάλη προωθητική δύναμη στη συγκρότηση της μελλοντικής Ευρώπης¹⁹⁷.

Ο πλούτος και η πολυμορφία του πολιτισμού της Ευρώπης σχετίζονται άμεσα με το ρόλο που διαδραμάτισε και την επιρροή που άσκησε παγκοσμίως. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζεται ήδη ευρέως ως ένα καινοφανές και επιτυχημένο κοινωνικό και πολιτισμικό εγχείρημα. Αποτελεί –και πρέπει να προσβλέπει στο να καταστεί ακόμα περισσότερο– παράδειγμα ήπιας ισχύος, η οποία διέπεται από κανόνες και αξίες όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η αλληλεγγύη, η ανεκτικότητα, η ελευθερία της έκφρασης,

¹⁹⁶ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013, σελ. 3.

¹⁹⁷ Βενιζέλος Ευάγγελος, «Η πολιτική σημασία του Πολιτισμού για το μέλλον της Ευρώπης», «Το ΒΗΜΑ»- Γνώμες, 21-04-2002, (αυτούσιο κείμενο 4-2-2014).

ο σεβασμός της πολυμορφίας και ο διαπολιτισμικός διάλογος. Αυτές οι αξίες, εάν υποστηριχθούν και προαχθούν, μπορούν να εμπνεύσουν τον αυριανό κόσμο¹⁹⁸.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Η αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού των τομέων του πολιτισμού και της δημιουργίας, λοιπόν, μπορεί να αποτελέσει μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη της ήπιας ισχύος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, είναι απαραίτητη η κινητοποίηση τόσο σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο ΕΕ. Χρειάζεται να γίνουν ενέργειες που θα στηρίζουν την υλοποίηση της πολυεπίπεδης στρατηγικής που σκιαγραφήθηκε ανωτέρω, με εστίαση στους τομείς ανάπτυξης δεξιοτήτων, βελτίωσης της πρόσβασης στη χρηματοδότηση, προώθησης νέων επιχειρηματικών μοντέλων, διευκόλυνσης της συνεργασίας με άλλους τομείς και πολιτικές και επέκτασης της διεθνούς εμβέλειας. Η στρατηγική αυτή θα δώσει, επίσης, ώθηση στη συνεργασία με τους εταίρους της Ε.Ε¹⁹⁹.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να ασκήσει παγκόσμια επιρροή και να ενισχύσει τη διεθνή εικόνα της μέσω των τεράστιων πολιτιστικών και δημιουργικών θησαυρών της, του πλήθους ιδεών, καλλιτεχνών και δημιουργικών ανθρώπων, της τηλεόρασης, της μουσικής, των βιντεοπαιχνιδιών, του σχεδιασμού, της αρχιτεκτονικής, της μόδας, του κινηματογράφου, και της μοντέρνας τέχνης της. Αυτό το τεράστιο δυναμικό της δεν αξιοποιείται, προς το παρόν, πλήρως.

Σύμφωνα με έκθεση της Κομισιόν της 10^{ης} Ιουνίου 2014, η ήπια ισχύ της πολιτιστικής διπλωματίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρειάζεται νέα ώθηση. Τα κράτη μέλη μπορούν, μέσω της αξιοποίησής της να ωφεληθούν τόσο σε οικονομικό όσο και σε επίπεδο εξάπλωσης των ευρωπαϊκών αξιών²⁰⁰.

Η Ευρώπη, λοιπόν, οφείλει να ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα και να παρέχει στα άτομα, στην κοινωνία, στα δημόσια ιδρύματα και στις επιχειρήσεις, κίνητρα υπέρ της τέχνης και του πολιτισμού ώστε να μεγεθύνει την ήπια ισχύ της σε παγκόσμιο

¹⁹⁸ Βλ. COM (2007) 242.

¹⁹⁹ Βλ. COM (2012) 573.

²⁰⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-651_el.htm (αυτούσιο κείμενο 18-6-2014)

επίπεδο.²⁰¹ Με τον τρόπο αυτό, θα καταφέρει να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο και να αποτελέσει έναν από τους σημαντικότερους δρώντες του διεθνούς συστήματος²⁰².

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

²⁰¹ ΚΕΑ European Affairs, «*Study on the impact of culture on creativity*», 2009, σελ. 7-8.

²⁰² Ο. Π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- Held David, McGrew Antony, (2004), *«Παγκοσμιοποίηση/Αντι-Παγκοσμιοποίηση»*, μτφρ, Κατερίνα Κιτίδη, Πόλυτροπον, Αθήνα.
- Hobsbawm Eric, (2013) *«Θρυμματισμένοι καιροί. Κουλτούρα και Κοινωνία στον 20^ο αιώνα»*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Russ Jacqueline, (2005), *«Η περιπέτεια της ευρωπαϊκής σκέψης»*, επιμ.-μτφρ. Κατσιμάτης Κυριάκος, Τυπωθήτω, Αθήνα.
- Ασδεράκη Φ. και Χ. Γκούσιος (2011), *«Εκπαιδευτικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρόκληση της πολυγλωσσίας»*, 2η έκδοση, Έλλην, Αθήνα.
- Ασδεράκη, Φ. (2008α), *«Ευρώπη και Παιδεία. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης»*, Σιδέρης, Αθήνα.
- Κοσμίδου Ζωή, (2005), *«Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία»*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Γζουμάκα Ελένη, (2005) *«Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές»*, Σιδέρης, Αθήνα.

- Ben Wattenberg, (1991), «*The First Universal Nation*», New York: Free Press.
- Gilpin Robert, (1981), «*War and Change in World Politics*», New York, Cambridge University Press.
- Hubert Vedrine και Dominique Moisi, (2001), «*France in an Age of Globalization*», Washington, D. C.: Brookings Institution Press.
- Joseph S. Nye, (2005) «*Ηπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», μτφρ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος, Παπαζήση, Αθήνα.
- Kurlantzick Joshua, (2007), «*Charm Offensive How China's Soft Power Is Transforming the World*», New Haven, Yale University Press.
- Morgenthau Hans J., (1985), «*Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*», McGraw-Hill, Νέα Υόρκη.
- Nye Joseph S Jr., (2011), «*The Future of Power*», Public Affairs, New York.
- Nye Joseph S. Jr., «*Bound to Lead*», (1990), Basic Books, New York.
- Nye Joseph S. Jr., «*Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης*», (2003), μτφρ. Παπαστάμου Ιωάννα, Παπαζήση, Αθήνα.
- Reinhold Wagnleitner, (1994), «*Coca-Colonization and the Cold War*», Chapel Hill: University of North Carolina Press
- Waltz Kenneth, (1979), «*Theory of International Politics*», McGraw-Hill, Νέα Υόρκη.
- Wesley K. Clark, (2003), «*Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism and the American Empire*», Public Affairs, New York.
- Yale Richmond, (2003), «*Cultural Exchange and the Cold War*», University Park: Pennsylvania State University Press.
- Κοσμίδου Ζωή, (2005), «*Ο Πολιτισμός ως Επικοινωνιακό Μέσο Βελτίωσης των Διεθνών Σχέσεων και η Ελληνική Πολιτιστική*

Διπλωματία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

- Κουσκουβέλης Ηλίας Ι., (2007), «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*», Ποιότητα, Αθήνα.
- Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, (2014), «*Ηπια Ισχύς-Η Περίπτωση της Κίνας*», στο συλλογικό τόμο: «*Εικόνες Κρατών*», επιμ. Αθ. Ν. Σαμαράς, Καστανιώτης, Αθήνα.
- Παπαγαρουφάλη Ελένη, (2013), «*Ηπια Διπλωματία – Διεθνικές αδελφοποιήσεις και ειρηνιστικές πρακτικές στη σύγχρονη Ελλάδα*», Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, (2009), «*Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*», Ποιότητα, Αθήνα.
- Πλατιάς Αθανάσιος, (2000), «*Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη*», Εστία, Αθήνα.
- Πλατιάς Αθανάσιος, (2005), «*Το Νέο Διεθνές Σύστημα*», Παπαζήση, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

- Ασδεράκη Φωτεινή (2014), «*Οι θεσμικές αλλαγές μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας- Ο ρόλος των Εθνικών Κοινοβουλίων*», Σειρά Ερευνητικών Δοκιμίων, Κέντρο Μελετών Ασφάλειας.
- Ήφαιστος Παναγιώτης (2009), «*Κοσμοθεωρία των Εθνών- Συγκρότηση και Συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου*», Ποιότητα, Αθήνα.
- Μούσης Νίκος, (2008), «*Ευρωπαϊκή Ένωση (Δίκαιο- Οικονομία- Πολιτική)*», Παπαζήση, Αθήνα.

- Τζουμάκα Ελένη, (2005), *«Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές»*, Σιδέρης, Αθήνα.
- Τσούκαλης Λουκάς, (2004), *«Ποια Ευρώπη»*, Ποταμός, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

- Παπαγιάννης Δονάτος, *«Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση»*, (1994), Σάκκουλα, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

- Παπαγιάννης Δονάτος, *«Ο Πολιτισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση»*, (1994), Σάκκουλα, Αθήνα.
- Τζουμάκα Ελένη, (2005) *«Πολιτιστική Διπλωματία – Διεθνή Δεδομένα και Ελληνικές Προοπτικές»*, Σιδέρης, Αθήνα.

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- <http://www.britishcouncil.gr>
- <http://www.english.hanban.edu.cn>
- <http://www.goethe.de>
- Leonard Mark, (2002), «Διπλωματία με Άλλα Μέσα», Foreign Policy-Greek Edition, Νοέμβριος-Δεκέμβριος.
- Taylor Robert, “*Cultural Diplomacy – The Future*”, <http://biopolitics.gr/biowp/wp-content/uploads/2013/04/id-taylor.pdf>
- www.cultureandrecreation.gov.au.
- www.franceculture.fr/
- www.kulturkontakt.or.at/
- Ανδρεάδης Γιάγκος, «Ο πολιτισμός και οι διεθνείς σχέσεις», Εφ. «ΤΟ ΒΗΜΑ»-Γνώμες, 30-03-1997.
- Στεφάνου Κωνσταντίνος, “*Governing a multicultural Europe: Policy Chances and Responses*”, από τα κείμενα ανάλυσης του συνεδρίου του ΕΚΕΜ στην Αθήνα (18-20/5/2007) με θέμα: Federalizing in the EUQ Why do it?

- «Ηγέτιδα “Ηπια Ισχύς” του κόσμου για το 2013 η Γερμανία», Εφ. «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 21.11.2013.
- Bachrach P., Baratz M. S., «*Two Faces of Power*», στο «*The American Political Science Review*», τομ. 56, τευχ. 4, Δεκέμβριος 1962.
- Edward Rothstein, «*Damning (Yet Desiring) Mickey and the Big Mac*», New York Times, 2 Μαρτίου 2002.
- Hall Todd, «*An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category*», στο *The Chinese Journal of International Politics*, τομ. 3, 2010.
- <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012>
- <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013>
- Huntington Samuel, «*The Lonely Superpower*», στο *Foreign Affairs*, τευχ. 78, τομ. 2, 1999.
- Joseph Nye, «*Our Impoverished Discourse*», *Huffington Post*, November 1, 2006.
- Kearn David W., «*The hard truths about soft power*», στο *Journal of Political Power*, τομ 4, τευχ. 1, 2011.
- Mearsheimer John J., «*The False Promise of International Institutions*», *International Security*, τόμ. 19, τεύχ. 3, Χειμώνας 1994-1995.
- Nye Joseph Jr., «*Public Diplomacy and Soft Power*» στο «*The ANNALS of American Academy of Political and Social Science*, τευχ. 616, Μάρτιος 2008.
- Nye Joseph S. Jr., «*Recovering American Leadership*», *Survival*, τομ. 50, τεύχ. 1, 2008. DFAIT, 2005, International Policy Statement, Diplomacy Section.
- Nye Joseph S. Jr., «*Soft Power*», στο *Foreign Policy*, τομ. 80, Φθινόπωρο 1990.

- www.austria.info/us/culture-art
- Ying Fan, «*Soft Power: Power of Attraction or Confusion?*», *Place Branding and Public Diplomacy*, τομ. 4, τευχ. 2, 2008.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

- «*Ευρωζώνη: Οικονομικός Νάνος ή Πολιτικός Γίγαντας;*», Εφ. «*Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*», 27.12.2010.
- European Commission, “*COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on a European agenda for culture in a globalizing world*”, COM (2007) 242, Brussels, 10.5.2007.

- European Commission, “*COMMISSION DECISION of 15 February 2011 concerning the adoption of the Working Programme on the implementation of Directive*”, COM (2011) 289, Brussels, 15.2.2011.
- European Commission, “*COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS - Single Market Act II, Together for new growth*”, COM (2012) 573, Brussels, 3.10.2012.
- European Commission, “*COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS- A Single Market for Intellectual Property Rights- Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe*”, COM (2011) 287, Brussels, 24.5.2011.
- European Commission, “*Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market*”, COM(2012) 372, Brussels, 11.7.2012.
- European Commission, “*Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing Horizon 2020 - The Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020)*”, COM (2011) 809, Brussels, 30.11.2011.
- European Commission, “*Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing "ERASMUS FOR ALL" The Union Programme for Education, Training, Youth and Sport*”, COM (2011) 788, Brussels, 23.11.2011.

- European Commission, “*Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing a Programme for the Competitiveness of Enterprises and small and medium-sized enterprises (2014 - 2020)*”, COM (2011) 834, Brussels, 30.11.2011.
- European Commission, “*Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the Connecting Europe Facility*”, COM (2011) 665, Brussels, 19.10.2011.
- Eurostat (EU-LFS).
- <http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/120505-cci-policy-handbook.pdf>
- <http://ec.europa.eu/enterprise/politics/sme/small-business-act/>
- http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/stakeholders/index_en.htm#maincontentSec2
- http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/proposals_2014_2020_en.cfm
- <http://www.euricca.eu>
- <http://www.europa.eu/pol/cult/index>.
- http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.13.1.html
- Sostenuto – Culture as a factor of economic and social innovation. (Ο πολιτισμός ως παράγοντας οικονομικής και κοινωνικής καινοτομίας), 2012. KEA European Affairs – Study on the impact of culture on creativity, 2009.
- www.europa.eu/legislation_summaries/culture
- www.europeana.eu
- www.europeanmusicday.gr
- Απόφαση 89/337/EOK, ΕΕ, L. 142 της 26.5.1989
- ΕΕ, C 10 της 16.1.1984
- ΕΕ, C 153 της 26.6.1985.
- ΕΕ, C 183 της 20.7.1989
- ΕΕ, C 197 της 27.7.1988

- ΕΕ, C 205 της 6.8.1991.
- ΕΕ, C 62 της 30.5.1974
- ΕΕ, C 79 της 5.4.1976, ΕΕ, Ψ 167 της 27.6.1988
- Ευρωπαϊκή έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2010. Άλλες πηγές εκτιμούν τη συμβολή αυτή σε 4,5% του ΑΕΠ και 8,5 εκατομ. Απασχολούμενους (TERA Consultants, 2010).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Οικοδομώντας την Ευρώπη των λαών- Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο πολιτισμός», Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 2002
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013
- Μελέτη για τη συμβολή του πολιτισμού στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, 2010.
- Οδηγία 86/529/ ΕΟΚ, ΕΕ, L. 311 της 6.11.1986.
- Οδηγία 89/552/ΕΟΚ,ΕΕ, L. 298 της 17.10.1989
- Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διαφύλαξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς της 13.5.1974.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

- European Commission, “*COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on a European agenda for culture in a globalizing world*”, COM (2007) 242, Brussels, 10.5.2007.

- European Commission, “*COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS - Single Market Act II, Together for new growth*”, COM (2012) 573, Brussels, 3.10.2012.
- http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-651_el.htm
- KEA European Affairs, «*Study on the impact of culture on creativity*», 2009
- Βενιζέλος Ευάγγελος, «*Η πολιτική σημασία του Πολιτισμού για το μέλλον της Ευρώπης*», «Το ΒΗΜΑ»- Γνώμες, 21-04-2002.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «*Πολιτιστικός και οπτικοακουστικός τομέας- Οι τομείς του πολιτισμού και της δημιουργίας στην Ευρώπη, καθοριστικοί παράγοντες για την οικονομία και την απασχόληση*», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013.